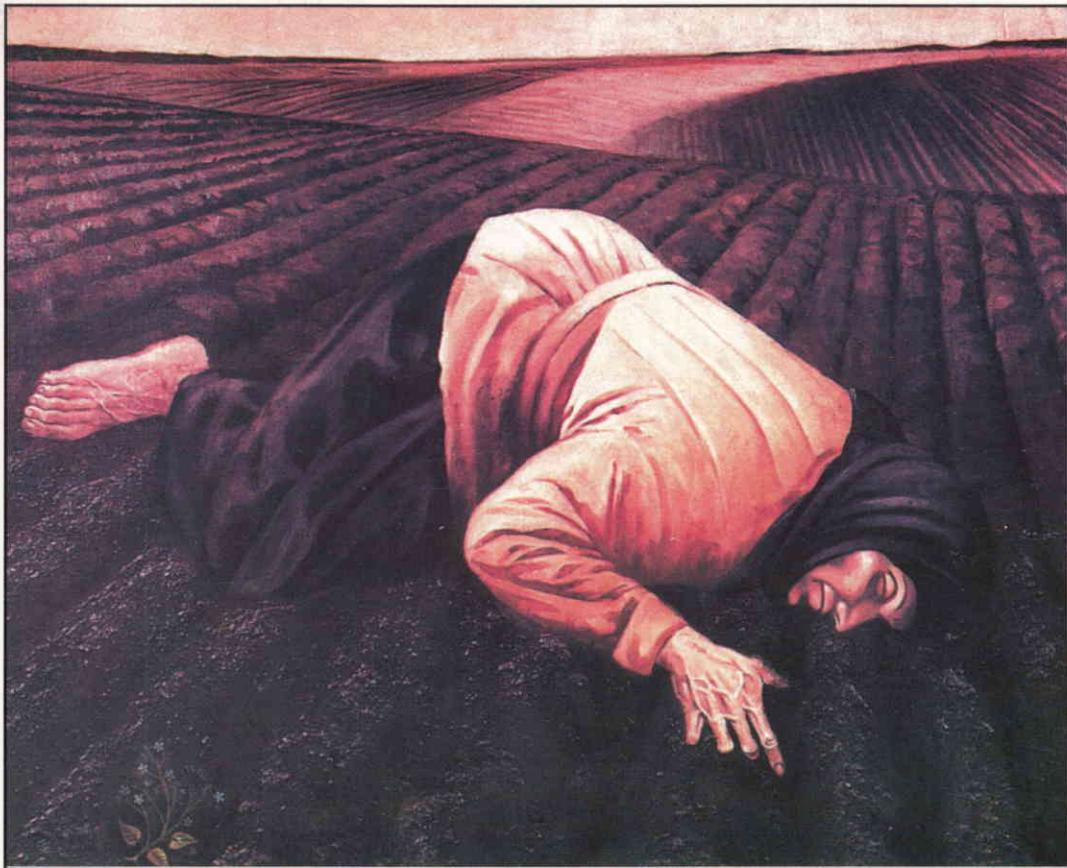

Голод в Україні 1932 – 1933

УКРАЇНКА В СВІТІ

1

СІЧЕНЬ–БЕРЕЗЕНЬ

2003

JANUARY-MARCH

У КРАЇНКА В СВІТІ
КВАРТАЛЬНИК СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ
ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ЕКЗЕКУТИВА СФУЖО:

Оксана Соколик – попередня і почесна голова; Марія Шкамбара – голова;
Ольга Даниляк, Анна М. Шепетик, Н. Даниленко – заступниці голови;
секретарки: Маргарета Шпір – україномовна, Орися Швалюк-Сопінка –
англомовна, Дарія Соханівська – протокольна; Анастазія Олексюк – касир;
Марта Набережна – фінансова секретарка.

Редактор цього числа: Наталя Стадник.

Редколегія: Марія Шкамбара,
Наталя Даниленко, Дора Рак, д-р Наталія Пазуняк.

World Federation of Ukrainian Women's Organizations
2118 A Bloor Street West, Suite 206, Toronto, Ontario, M6S 1M8, Canada
Website: www.wfubo.org

Редакція застерігася за собою право скорочувати рукописи і виправляти мову.
Передплата: 20 доларів річно.

ЗМІСТ

Марія Шкамбара: Великоднє вітання та слово	1
проф. Валентина Борисенко: Записи студентів Київського національного	
університету ім. Т. Шевченка від свідків голодомору	3
Висновки спеціальної Комісії Конгресу США з питань дослідження	
голодомору 1932-1933 років в Україні	12
В'ячеслав Хабровський: Що я знаю про голодомор 1932-1933 рр.	18
Тетяна Чичота: Ніколи не забуду	20
Катерина Павенська: Свічка пам'яті	22
Левко Лук'яненко: Слово депутата...	26
Ольга Ільків: Спогад	32
Левко Лук'яненко: Голод і українське питання	34
Волтер Дюранті	37
О. Кузьмович: Зустріч представниць жіночих організацій	
з головою СФУЖО	38
Оксана Соколик: Підсумки діяльності СФУЖО за 2002 рік	40
Леся Храплива-Шур: "Прожити півстоліття – не поле перейти"	44
Катерина Чумаченко-Ющенко: Погляд на сучасне становище української	
жінки і перспективи на майбутнє	47
Леся Храплива-Шур: "Шануймо минуле"	50
Пожертви	обкл. 3

Обкладинка: "Земля", художник Богдан Певний, олія, 1963.

УКРАЇНКА В СВІТІ

КВАРТАЛЬНИК

СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

PIK XL

СІЧЕНЬ–БЕРЕЗЕНЬ 2003

Ч. 1 (160)

ВЕЛИКДЕНЬ – це свято перемоги добра над злом,
правди над неправдою, любові над ненавистю,
життя над смертю.

Великдень – це традиційне свято українського народу,
повне радості й надії. Великдень – це день духової обнови
й цілі життя, свято над святами.

Тож у цей великий день Христового Воскресіння всі ми,
розкинуті по цілому світі, злучім наші серця в єдності та
привітаймо один одного цим радісним українським
християнським привітом –

Христос Воскрес ! Войстину Воскрес !

Зі світлим Празником Воскресіння Христового широко
вітаємо весь український народ в Україні і на поселеннях.
Особливо вітаємо проводи і членство складових організацій
СФУЖО та бажаємо їм дальших успіхів у громадській

праці, бо тільки наша спільна
дія і з'єднані старання
допоможуть привести
нашу Батьківщину
до кращого майбутнього.

Марія Шкамбара,
голова

Цього року припадає 70-річчя страшного злочину совєтського режиму проти українського народу – Великого Голоду 1933 р. Голод 1932-1933 років забрав в Україні від 7 до 10 мільйонів людей. Нашим обов'язком є усвідомити світ про цю велику трагедію, яку Москва свідомо підготувала проти українського народу, щоб зліквідувати українську самобутність та винищити все, що було українське. Адже пам'ять про загиблих під час голодомору має бути закріплена у вічності. Це станеться тільки тоді, коли уряд України подасть звернення до Генеральної Асамблеї ООН, щоб проголосила Голод 1932-1933 геноцидом проти українського народу.

Нещодавно я мала нагоду бути в Києві, де у середу 12 лютого 2003 р. у сесійній залі Верховної Ради України відбулися парламентські слухання щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років. На жаль, не всі депутати Українського парламенту знають історію України, зокрема її традиції та сторінки про Голодомор 1933 р. Депутат П. Симоненко твердив, що голод 1933 р. в Україні стався “через посуху і неврожай”. Це – вигадка московської комуністичної влади, яка таким чином приховує свої злочини. Тому духовний досвід, винесений із тих страхітливих подій, що залишили слід у генетичному коді нашої нації, має бути переданим через слово з покоління в покоління.

З огляду на те, що статистика доводить, що найбільша кількість людей загинула у місяцях лютому і березні 1933 р., – присвячуємо це число свідкам і жертвам цього страшного голодомору, створеного Сталіном, який ставив за мету знищити в Україні усі можливі прояви національного духу, а в першу чергу живу силу національного руху – селянство.

Тож поставмо перед собою завдання – що ми, народ України, ніколи не забудемо тих наших братів і сестер, жінок і невинних дітей, які, заморені голодом, у страшних муках відійшли з цього світу. Вічна їм пам'ять!

**СФУЖО закликає усі наші організації
гідно відзначити
цю велику трагедію українського народу.**

д. істор. наук, проф. Валентина Борисенко
Київ

ЗАПИСИ СТУДЕНТІВ КІЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ім. Т. ШЕВЧЕНКА ВІД СВІДКІВ ГОЛОДОМОРУ

Історії відомі три голодомори в Україні 1921-1923 років, 1932-1933 років, 1946-1947 рр., здійснені червоною Москвою, що були спланованою злочинною акцією проти української нації. Це підтверджено численними документами, свідченнями переказів.

Але ще й досі деякі фальсифікатори намагаються пояснити голод 1921-1923 років та голод 1946-1947 років засухою у південних районах України, що не відповідає жодним реальним обставинам. Документами доведено, що у ті голодні роки хліб з України вивозили на експорт.

Найстрашніший, найжорстокіший голодомор 1932-1933 рр. просто замовчувався, бо це була очевидна політична репресія проти українського етносу, геноцид, який за своєю жахливою суттю не може залишити байдужим світ. І тоді хліб в Україні також був, його вивозили, і навіть знищували, щоб вбити голодом саме український народ.

Минає 70 років цієї трагічної дати в історії нашого народу, але рани живі...

Професор соціології Лондонського університету Ентоні Д. Сміт у своїй праці “Національна ідентичність” (К., 1992, с. 39-40) визначає два головні види нищення етносів: геноцид та етноцид.

Під геноцидом автор розуміє ті випадки, коли відомо, що масова смерть культурної групи була задумана наперед. До дій етноциду Ентоні Д. Сміт відносить “культурне поглинання та етнічне переміщування”.

Ці обидва види нищення етносу були застосовані більшовицьким урядом Росії щодо українців у ХХ сторіччі.

Подібний жорстокий злочин проти українського народу не має аналогів у світі.

Зрозуміло, що тема голодомору українців у роки правління “советів” була заборонена. Публікації про голод в Україні вийшли спочатку за кордоном. Це відома праця Р. Конквеста “Жнива скорботи” (К., 1993). Переклад з англійського видання: Robert Conquest. *The harvest of sorrow: soviet collectivization and the terror*. New York; Oxford, 1986 та інші. У роки незалежності України було опубліковано цілий ряд документів, які засвідчили, що голодомор українського

селянства 1932-1933 років був свідомо запланованим убивством мільйонів неповинних жертв, серед яких найбільше дітей і людей похилого віку¹.

Найбільш актуальним тепер завданням є зібрати свідчення людей, які самі пережили голод і були очевидцями мученицької смерті людей, своїх рідних. З кожним днем таких свідків, які на той час мали 10-15 років і цю подію до смерті не зможуть забути, стає все менше. Якщо ми не запишемо їхніх свідчень, втратимо дуже цінну інформацію, яку дає усна історія. А що найважливіше, студенти, майбутні історики зможуть реальніше оцінити правду і фальш, пізнати свою трагічну історію з передходжерел.

За спеціально розробленою програмою-запитальником студенти історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка влітку 2002 р. записували свідчення про голодомор переважно у селах Київської, Черкаської, Чернігівської, Житомирської, Вінницької, Полтавської, Сумської, Кіровоградської областей. Такий географічний вибір, зроблений студентами, зумовлений походженням або проживанням їхніх батьків і родичів у досліджуваних селах, що сприяло полегшенню безпосереднього спілкування і контакту студентів та інформаторів.

Студенти ІІ курсу в кількості 150 чоловік та студенти І курсу (15 осіб) в середньому опитали від 5 до 10 осіб кожен. Загальна кількість опитаних свідків голодомору становить понад 900 осіб. Серед свідчень про голод є два види інформації. Перший — від найстаріших людей, які самі пережили голод і пам'ятають усі жахи цієї події. Другий вид інформації — це перекази батьків, родичів, сусідів молодому поколінню, яке народилося після голоду, але в яких загинули родичі. Перший вид інформації є переважаючим. Свідчать про голод в Україні люди, яким на той час було 10-15 років і тепер їм відповідно понад 80 років.

Перші узагальнення зібраних матеріалів дають змогу відкрити досі незнайомі сюжети, версії, пов'язані з голодомором в Україні 1932-1933 років, а також підтвердити їх і слугувати неспростовним доказом найбільшого в цивілізації людства злочином — виморюванням людей мученицькою смертю. У цих же свідченнях зібраний матеріал усної історії часів голоду 1946-1947 років, але це потребує окремої публікації й узагальнень.

Довідуюмося з переказів про те, що у 1932 році урожай був добрий. “Врожай тоді був непоганий, так що з голоду мерти не должні були. А які запаси в нас були, то власті забрали. Вигрібали все: де квасолину яку, чи крупи, нишпорили по всіх закутках...”. “Говорять, що голод був спланований, бо тоді врожай хороши були” (с. Бохоники

Вінницької обл.). Серед свідчень дуже поширені дві основні версії щодо причини голоду. Більш поширеним твердженням є те, що “Тоді спеціально голод зробили, щоб Україна вимерла...”, “Це Сталін так спеціально зробив, щоб люди вимерли, поголодували і в колгоспи хутчіше пішли”, “Сталін, мучитель проклятий, страшний суд устрої”. Але трапляється, що люди вважають так: “В основному голод зробили месні, наверху про це нічого не знали”. Кількісно таких думок серед усіх опитаних небагато. Приклад свідчення із села на Кіровоградщині: “Були такі “буксіри”, вони ходили по хатах і забирали все: трохи квасолі, крупи, кукурудзи. В печі шукали, все забирали. Одяг також. Це була організована банда. Ми їх харашо знали, бо жили вони в нас на вулиці, і ледачі були, і дурні, нічого не робили, а тільки грабили...”

Як свідчать живі свідки тих подій, бригади ходили з осені 1932 року, а також взимку. Коли бачили, що хтось ще не пухлий з голоду, приходили знову й знову, все шукали прихованіх продуктів. Як правило, їх ходило від семи до десяти чоловік, так що чинити опір було неможливо. Тим більше, що чимало чоловіків було заарештовано. “Сміливці” мали справу передусім з жінками і дітьми. Свідчить Петро Лучко (1924 року народження) із села Запруддя Рокитнянського району Київської області: “У 1932-1933-ім році штучна голодовка на Україні була. Спеціальні бригади були — “червоні валки”, які витрушували хліб. І голова колгоспу разом з ними з “отрезом” ходив... Людей і били, і на гарячі сковороди ставили, допитували, де хліб ховають. Корів, коней пооднімали, позганяли й голодом заморили”.

А ось свідчення із села Мала Виска на Кіровоградщині: “Вишукували зерно, а як не находили, то забирали все, що трапилося під руку, і одежину яку, і рушники вишиті... Називали їх бандами, бо часто, щоб вивідати, де ховають зерно, людей вони били, були безпощадні”.

Як розповідають очевидці на Кіровоградщині, “буксіри” влаштовували обшук. “В матері в косах були заховані гроші, то і їх нашли і забрали”. А ось свідчення Галини Павлуй (1912 року народження) з села Киселівка Носівського району на Чернігівщині: “Батька нашого посадили, бо не виплатили всі налоги. Мати осталась з 4-ма дітьми, просила милостиню. Мати плакала, у колиску малого Гаврила, під ряддину всипала трохи зерна. Найшли і забрали... Обстукували своїми палками вони всі стіни, поли”.

Прикладів такої жорстокості дуже багато, не щадили ні старих, ні малих, що суперечило традиційній моралі й поведінці народу. Наступало якесь масове отступіння, байдужість, ненависть.

Влада вдавалася і до таких методів, як підкуп окремих людей,

натравлювання одне на одного. “Уже взимку, коли люди почали пухнути з голоду, було оголошено, що хто скаже, в кого є приховане зерно, то зможе отримати певну частку від знайденого” (Чернігівщина, Носівський район, Ганченко, 1915 р. народження).

Люди бідували з 1929-1930 років, але справжній голод почався з холодної осені 1932 року. Перші дії людей були спрямовані на пошук порятунку, насамперед чесним шляхом. Забирали з хати майже весь одяг, хустки, вишивані рушники і їхали в Росію, Білорусію, де не було голоду і намагалися обміняти це на харчі. Свідчить жителька с. Поправка Білоцерківського району Київської області (1905 року народження): “Чоловік їздив у Кацапщину хліба мінятъ на одежду. Позабирає дома всю одежду. Привезе з пуда всього: картоплі, муки. Тоді з села чимало їздило. Як уже раз із третій поїхав Семен, то ніхто вже з тих, хто поїхав, не повернувся.”

Неповернення людей, що поїхали мінятъ одяг на харчі, означало їхнє фізичне знищення. Про це свідчить багато людей. А головне, якщо одиницям і вдалося повернутися, то все одно успіх від обміну речей був приречений через свавілля властей. Свідчить Наталя Тутик (1923 р.н.) із села Запруддя Рокитнянського району Київської обл.: “Як нас розкуркулили, то батько їздили аж на Херсон, міняли хустки на пуд (16 кг) борошна. Привезли те борошно, то свої куткові “колективізатори” забрали”.

Другий шлях до порятунку восени 1932 року був спрямований на втечу до міста, але й він був невдалим, бо як свідчать очевидці: “Багато людей намагалися переїхати у інші місця, але на вокзалі їх штрафували і повертали назад...” (Носівка Чернігівської обл.) “Без паспорта людина не могла покинути село”. Хоч цей другий шанс був також нереальним, бо просто не випускали із сіл, але люди до останнього подиху намагалися його використати. І саме тому маємо чимало свідчень, що найбільше померлих людей навесні 1933 року лежали неподалік залізниць. Вони мерли, не маючи фізичних сил досягти омріяної втечі. Таким чином залізне кільце голоду міцно замкнулося.

Селянство переважно центральних і східних областей України було приречене на вимирання. Шляхи до виживання вже не могли мати чесних правил. Доводилося вдаватися до викрадання зерна у колгоспній коморі, але це було майже неможливим, бо за свідченням людей, “токи, комори і поля охораняли енкаведисти”. За вкрадене зерно відправляли у тюрму, на висилку, як правило, без надії на повернення.

Дуже часто оповідачі згадують про “закон про п’ять колосків”. Згадує житель... (1915 р.н.), с. Макіївка Носівського району

Чернігівської обл.: “Був закон про п’ять колосків. Мій батько в тюрмі був за це. Так і не повернувся”.

Але у багатьох випадках влада тоді не займалася відправкою людей до тюрми, а вбивала на місці без суду і слідства. Таких свідчень дуже багато. “Убили сина, що ніс з колгоспного баштану один кавун і одну диню. Надзорщики застрелили його на місці...” (Кіровоградщина). Інше свідчення з села Бохоники Вінницької області: “Дядько голодний-голодний. Рве в торбу гичку з буряків, а його зловили комнезами, забили, заволокли в яму біля річки. Так ніхто і не ховав його...” Самосуди і розправа над людьми були тоді типовим явищем.

Люди свідчать, що ті, які працювали на заводі, жили краще, бо там давали пайки. До тих, що мали їжу, належала приблизно одна четверта села. Три чверті жителів були приречені на повільну мученицьку смерть. Оскільки продукти всі були відібрани, залишалося їсти те, що традиційно входило до харчових заборон. Масові перекази свідчать про те, що із диких та домашніх тварин і птахів їли котів, собак, голубів, горобців, ворон, мишей, здохлих тварин в колгоспі, напропесні земноводних плазунів, їжаків. Рибу у водоймах ловили потайки, їли відразу сиру, інакше могли відібрати. Їжаків пекли живцем у печах, щоб позбутися голок.

Із рослинної їжі вживали кору, листя і цвіт липи. Із цвіту липи навіть пекли коржики. Гнилу картоплю, що збирали навесні в полі, а також лободу, рогозу, кропиву, пасльон, макуху, половину запарювали, перетирали корінь пирю, гичку бурякову, цвіт білої акації, жолуді. Свідчить жителька з Кіровоградщини: “Діти ходили до жомової ями і вишкрабали сухий жом, а вдома перемішували його з вісівками або запареною половиною і пекли “мотоженики” (такі коржики).”

Розказує жителька с. Степівка Кіровоградської обл.: “Як появилось з-під снігу зелене жито, то коржики з нього пекли. Сестрі пекли, бо дуже больна була... Багатьох в Сибір за це вислали, що крали зелене жито. Хтось заявив, і як маму забрали в контору, то сестра злякалася і вмерла, то ті коржики копачам на похороні були...”

Але похорони за традиційним ритуалом вже посеред зими, як люди почали масово мертві, не проводилися. Спочатку вмирали в хатах, вмирали цілими сім’ями і не було кому поховати за християнським обрядом.

Місцями поховання людей без жодного обряду стали яри, ями, спільні ями на цвинтарі, бурти з-під картоплі, буряків.

Досить багато свідчень про те, що навесні 1933 року, коли вмирали масово, то разом із померлими кидали в ями і ще живих, які

вже не могли рухатись. Кілька прикладів.

Розповідає Любов Курінна (1919 р.н.) з Черкащини: “На радгосп мертвих вивозили, скидали в яму без нічого, а вони ще ворушилися. Мотря Бакалина якось вицарапкалася була. То ми ще з нею і зустрілися були. Я кажу: “Мотря, ти вижила... Я ж сама бачила, як тебе в яму вкинули”. Вона мені розказала, як вицарапкалась, якісь люди по кусочку хліба дали і вигодували її. Тоді звозили машинами (рабарками) хто мертвий, а хто здохне... Тут Торгсін був на вуглі, розказували, що там не раз земля ворушилась, якою мертвих присипали...”.

Розповідає Петро Лучко (1924 р.н.) із с. Запруддя на Київщині: “Була спеціально виділена підвода і 2 чоловіка, які збирали померлих. За один труп вони по 1 кг хліба получали. В яму по 10-20 чоловік ложили, так скидали, без труни. Бувало, що за одну ніч зразу три сім’ї вмириали. Вся сім’я моеї тітки за одну ніч Богу душу oddala...”

Ще одне свідчення з Кіровоградщини: “Велику яму викопали за яром і скидали туди усіх, навіть живих привозили, і тоді той, що закидав яму, казав: “Закрй очі, бо буду засипать...”

Житель Прокопенко Михайло (1920 р.н.) з с. Красносілля на Черкащині розповідає: “То Сталін приказав Україну ограбить, хліб позабирать і вивезти за границю, а діти тисячами вмириали. А баржі ті, з хлібом, що найобідніше, потопили в морі, бо ніхто того зерна не купляв, а в Україні все забрали...”

На питання, звідки він знає про баржі, відповів: “На флоті я служив в 40-х роках, а були зо мною моряки, хто ті баржі топив. Якось сиділи ми після поганенької вечери та мріяли про палляницю пухку, то один і розказав, а тоді опомнився, благав, щоб нікому ні слова, бо посадять...”

Ці свідчення підтверджені й архівними даними про те, що коли люди вмириали голодною смертю, то “цієї зими в колгоспі на кучі зогнило вимолоченого 350 пудів гороху, стільки же гречки й других культур” (с. Хижинці Вінницького району)².

Зрозуміло, що від голоду у людей почалися психічні розлади і поодинокі випадки канібалізму або вбивства своїх дітей, “щоб не мутилися”.

Облік померлих не проводився. Погосподарські книги тих років влада знищила. Декотрі люди добиралися до вокзалів у містах і там напризволяще залишали своїх дітей. Що з ними було — ніхто не знає. У селах люди боялися виходити з дому, не пускали дітей.

У роки радянської влади про голод не згадували, померлих не поминали, пам’ятних знаків, хрестів не встановлювали. Їх і досі немає у більшості сіл України, хоч у 1990-х роках в окремих селах бу-

ли встановлені символічні хрести чи пам'ятники.

І хоч я з дитинства знала про голод від матері, яка врятувалася тим, що варила дітям в колгоспі якусь баланду, опрацьовувати ці спогади людей про голод дуже важко.

Але хіба ми маємо право забути про такий страшний, свідомо спланований злочин проти українських селян? Про це повинен знасти весь світ і помолитися за ті мільйони невинно убієнних душ.

Тільки знання про три голодомори в Україні можуть забезпечити уникнення подібної трагедії. А тому необхідно видати великим накладом підручник, посібник про голодомори в Україні, щоб він був у кожній школі і вишому навчальному закладі України, а також Росії й Білорусі.

Вважаю за необхідне покращити сприяння проведенню етнографічної практики студентів з метою фіксації усної історії — описання живих свідків тих трагічних подій історії нашого народу.

Харків, 1933 р.

Фото за згодою Українсько-канадського дослідчо-документаційного центру.

ПРИКЛАДИ УСНОЇ ІСТОРІЇ ЖИТЕЛІВ УКРАЇНИ

Михайло Гавлуй (1911 р.н.),

с. Роздольне (колишня назва Комарівка)

Ніжинського району Чернігівської обл.

“Урожай перед голодом у 1932 року був гарний... Усе забрали. В хату засакували п'ятнадцять чоловік, перевертали усе в хаті, шукали усюди: в печі, під піччю, перевертали усі горшки і чугуни, забирали й одежду, та не всю, де новішу. Зерно це колхоз засипав у комори, а коли вже не було комор, то в церкву в сусідньому селі.

Збирави “іванкові головки” (квіти конюшини і горішини), липовий цвіт і мати робила якісь “ляпацьоники”.

Багато померло в сусідньому селі Будищі, звідки походить жінка оповідача Мотря Гавлуй. Кожен день вмидало від однієї до трьох душ. Сама Мотря і вся її сім'я ходили “пухлі, як качани”. (Записав у 2002 р. студент II курсу історичного факультету Володимир Ругаль.)

Софія Сандуленко (1927 р.н.),

с. Гатне Києво-Святошинського р-ну Київської обл.

“В 1932-33 роках я була малою. Під час продрозверстки в нас забрали все, що було в коморі. У горщику була жмен'янка квасолі, що мати лишила на посів, висипали в мішок і забрали. Коня батько здав в колгосп разом з батогом. Люди плакали і кричали, але не могли нічого вдіяти – забирали все. Нас в сім'ї було шестеро. Батько і мати були вже в колгості. Батьку видавали тоді скільки грам, не пам'ятаю, хліба. Він приносив цей чорний хліб, клав на стіл, брав ножа і нарізав кожному. А на тому місці, де батько різав хліб я збирала руцями крихти і клала в рот. За душу тягло їсти...

Весною 1933 року помирає батькова мати з голоду, батько з матір'ю пішли попрощатися з бабою на другий куток села, а вранці помирає мій братик, якому було лише півтора року, поховали в одній могилі...

Голод лютував... Вимирали цілими сім'ями. Одна сім'я мала багато дітей, вся вимерла з голоду. Хати стояли пусті. Двері відчинені. Ніхто не заходив в ті хати. Собак і котів не було — всіх поїли.

З настанням тепла, люди накинулись на зелень: траву, кропиву, щавель. Але це не рятувало. Люди мерли на дорогах, в хатах...

Я вижила. Стала вчителькою. Тепер пенсіонерка.” (Записав студент II курсу історичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Олег Фенінець у 2002 р.)

Пріся Москаленко (1912 р.н.),

с. Крехаїв Козелецького р-ну Чернігівської обл.

“Що я помню про голод? Люди ходили пухлисі, голоднісі, в хати залазили, грабили. У колгосп заганяли зажиточних, “куркуль” на них казали. У них були млинни, все було. Була організація, яке все забрала... Пошла колективізація. Ми з дідом пішли в колгосп. А в 33-му людей обирали. Тоді було в сім'ях по п'ятеро, шестеро дітей, а вмирать не хочеться некому, ото і крали...”

До тих, що не йдуть у колгосп, прийшли і все позабирали. Мати моя кожу кінську замочила і з’їла. Люпин їли, зерно таке, мочили його у колодезях, ложили в корзину і опускали у воду на 12 днів, потім виймали, варили і їли. У моєї мами був гарний собака, кормити його було нічим і матка його одпустила. Йшов чоловік, зловив його і з’їв і сам помер...

Людина йшла, впала і вмерла. Люди взяли заступ, ямку викопали і туди його. Закидали, не хреста, нічого.

В селі сотень дві людей померло... Все забрали, корови, свині. Тряпки (одяг) даже забирали із скринями.” (Записав студент II курсу історичного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка Андрій Дубець у 2002 р.)

Ганна Спориш (1912 р.н.),

с. Сміле Роменського р-ну Сумської обл.

“Ли акацію, картоплю гнилу. Люди були дуже слабі, йде людина, потім впаде й захолола. Від голоду пухли люди. Ходили бригади з заливними палками й забирали всі єстівні запаси. Приймали чужих дітей-сиріт в сім’ю, хто міг.

Моя тітка Наталка Шаповал, її чоловік Федір і троє дітей усі померли... Чоловіки їздили підводою й забирали мертвих і скидали в яму. Дожились до того, що люди їли людей.

Страшний був голод! Боже-Боже!” (Записала студентка II курсу Юлія Бушуєва.)

Марія Корнусь (1921 р.н.),

с. Сміле, Роменський р-н, Сумська обл.

“Зробили голод. Загонили людей в колгосп. Серед хати в нас була викопана яма і діжка з зерном стояла. Вони ходили і стукали палками і забрали. Ліжники гарні позабирали. У мене 5 братиків умерли: Гриша, Павлік, Хведя, Андрій, а Сашу на войні убито. Я одна осталась тільки горювати.” (Записала Юлія Бушуєва.)

Настя Головко (1918 р.н.),

с. Андрусівка, Світловодський р-н, Кіровоградська обл.

“Ми були розкуркулені в 30-ім році. Після розкуркулення сказали батькові, що тікай, бо будеш в Сибірі. Він взяв з собою сина і поїхав в Кіровоград і там пристройвся в “грабарі” (дорогу робили й возили землю підводами). Прийшло начальство й викинули нас з маємою на сніг. Забрали все до тла й хату замкнули. Ми жили в Андрусівці у тітки й у бабі. Голод був силенний. Почали від голоду пухнуть. Ми з сестрами ходили сапать, а за це давали нам поганого гороху.

А у Великій Андрусівці ще більше померло людей, чим у нашому селі. Їли всяку всячину, ну в нас у селі люди людей не їли, не буду кати цього. Пережили! Боже сохрани!” (Записала Юлія Бушуєва.)

(*Матеріяли надіслала Наталя Даниленко.*)

¹ Колективізація і голод на Україні: 1929-1933. – К., 1992; Голод 1921-1923 років в Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1993; Сергійчук В. Як нас морили голодом. – К., 1996; Чорна книга України. Збірник документів, архівних матеріалів, листів, доповідей, статей, досліджень, есе. Упорядкування Федора Зубанича. – К., 1998; Ящук П. Портрет темряви. Свідчення, документи і матеріали у 2-х книгах. Кн. I. Київ-Нью-Йорк. Видав М. П. Коць. 1999; Білокінь Сергій. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. – К., 1999; Куліш Андрій. Геноцид. Голодомор. 1932-1933. Причини, жертви, злочинці. – Полтава, 2000 та ряд інших.

² Заява до Вінницької прокуратури від інструктора Вінницького міськбюро “Союзпечать” Мельника Михайла // Державний архів Вінницької обл. – Вінницький міський відділ ро-сель-інспекції. Фонд-р-994, оп. I, спр. 528, арк. 21.

ВИСНОВКИ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМІСІЇ КОНГРЕСУ США з питань дослідження Голодомору 1932-1933 років в Україні

1. Немає сумнівів, що велика кількість населення Української РСР та Північної території Кавказу померли від голоду протягом 1932-1933 років через голодомор, організований радянською владою, шляхом конфіскації врожаю 1932 року.

2. Жертви українського голодомору налічують мільйони осіб.

3. Офіційна заява радянської влади про “диверсію куркулів”, яка стала причиною усіх “труднощів” протягом Голодомору, не має підстав.

4. Голодомор не був, як часто заявляли, пов’язаний з посухою.

5. В 1931-1932 роках офіційною реакцією радянської влади на нестачу зерна через посуху за межами України було надання допомоги постраждалим територіям та надання деяких пільг селянам.

6. В половині 1932 року внаслідок невдоволення влади Української РСР тим, що надмірні поставки зерна спричинили появу локалізованих осередків Голодомору, Москва відмінила попередній курс і зайніяла жорстокішу позицію щодо селян.

7. Неспроможність радянської влади в Україні виконати гранічні норми поставок зерна змусила її вжити надзвичайно жорстких заходів, аби забрати у селян максимальну кількість зерна.

9. Голодомор в Україні в 1932-1933 роках був наслідком максимальної конфіскації сільськогосподарських продуктів у населення села.

10. Представники влади, які відповідали за заходи щодо конфіскації зерна, також жили в страху покарання.

11. Вже в кінці 1932 року Сталін зновував, що в Україні люди помирали від голоду.

12. В кінці 1933 року Сталін використав "слабкість" української влади в зборі зерна для ще більшого зміцнення свого контролю над Комуністичною партією України і дав наказ для дій, які ще більше погіршили ситуацію і довели до максимуму людські втрати.

13. Постищев мав подвійні повноваження від Москви: збільшити конфіскацію зерна і тим самим посилити голодомор в Україні та придушити новітні національні самопрояви, які були до того часу дозволені українцям владою СРСР.

14. Голодомор також відбувався і в басейні ріки Волги та на території північного Кавказу, але такі наслідки і масштаби, як в Україні, він мав у місцевостях, де проживали етнічні українці.

15. Вживали заходів, щоб не допустити переїзд голодуючих у регіони, де харчі були доступніші.

16. Й. Сталін та його оточення здійснили геноцид проти українців у 1932-1933 роках.

17. Американський уряд отримував достатню постійну інформацію про голодомор, але не здійснив жодних кроків для полегшення ситуації. Навпаки адміністрація США надала дипломатичне визнання радянського уряду у листопаді 1933 року, відразу ж після голодомору.

18. Протягом голодомору деякі члени американського корпусу преси співпрацювали з радянським урядом, заперечуючи існування голодомору в Україні.

19. Останнім часом у дослідження голодомору є значний прогрес як на Заході, так і меншою мірою, в Радянському Союзі. Хоча радянські історики та промовці ніколи не давали точного та адекватного звіту, значний прогрес був досягнутий останніми місяцями.

*Висновки Спеціальної комісії затверджені Конгресом США.
Вашингтон, 19 квітня 1988 року.*

Україна 1932-1933

Фотографії зі збірки кардинала Теодора Ініцера, з архіву в дієцезії у Відні.

Будучи архиєпископом Відня у 1933 році, кардинал Ініцер

очолював Міжнародний фонд допомоги,

який опікувався голодуючим населенням совєтської України.

Фото за згодою Українсько-канадського дослідчо-документаційного центру.

Фото за згодою
Українсько-канадського
дослідчо-документаційного
центру.

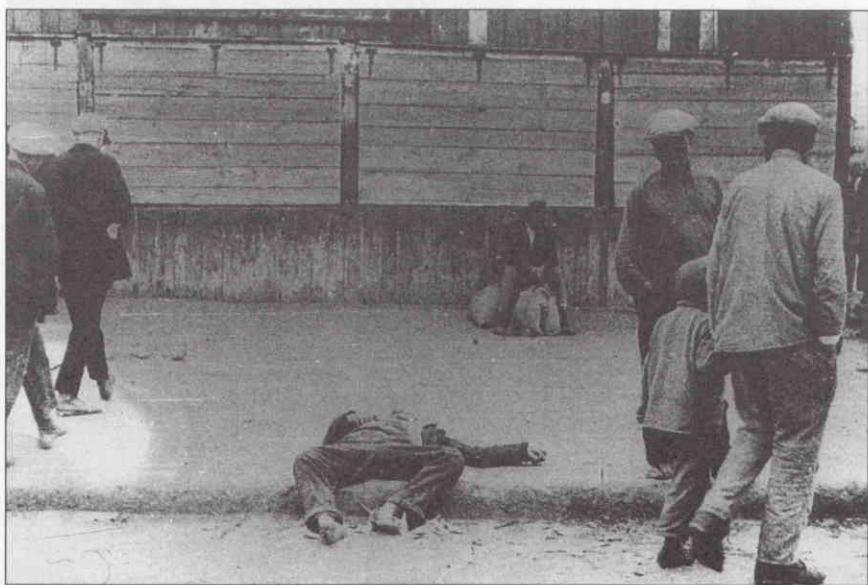

Фото за згодою Українсько-канадського дослідчо-документаційного центру.

Фото за згодою Українсько-канадського дослідчо-документаційного центру.

ГОЛОД МОЇМИ ОЧИМА
- ГОВОРІТЬ ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ
на наступних сторінках поміщуємо нагороджені твори
учасників Літературного Конкурсу СФУЖО ім. Марусі Бек
на тему “Голод 1933 моїми очима”.

В'ячеслав Хабровський (Калгарі, Канада),
18 років

ЩО Я ЗНАЮ ПРО ГОЛОДОМОР
1932-1933 рр.?

Україна лежить на північ від Чорного моря, на південь від Поліських боліт, на схід від Карпат і на захід від Дону. Поверхня сучасної України 604,000 км², а населення змінне, бо корінних українців 75 відсотків, залежно від часу й політичних обставин. Через географічне положення в Україні відносно лагідний клімат, який віками спричинився до витворення найбагатших в Європі степових чорноземів, на яких можна вирощувати буряки й пшеницю. Не раз чуємо, що Україна — це країна молоком і медом текуча, а в останніх часах називають цей простір “кошиком хліба для Європи”.

Таке було і в минулому. Племена, які поселилися на території сьогоднішньої України, займалися хліборобством та скотарством. Зручне положення країни, трудолюбивість та мирність стали їх трагедією по нинішній день. Хоч вони миролюбні, все ж таки мусили хапатися за зброю, щоб захищати себе перед хижими печенігами, половцями, татарами, турками, ляхами та москалями, аж до Ризького договору. В цьому договорі між Польщею та Москвою (більшовиками) польський фашист Пілсудський зрадив Симона Петлюру і тоді-то Західна Україна потрапила на двадцять років у польську неволю з незабутніми нам пацифікаціями 1930 року. Після 1939 року Україна, “з’єднана” під прaporом червоного ката, попадає на дальших 50 років у ярмо експлуататора, грабіжника і вбивці народу. Він не щадив нічого, щоб знищити український народ, його культуру, звичаї, традиції, мову, історію. Щоб доконати цього, москаль висилає мільйони українців на Північ і на Далекий Схід (Зелений Клин). На місце вигнаних в містах України поселяються москалі й жиди — ці останні в більшості випадків очолювали більшовицьку комуністичну партію (секретарі, комсорги, комісари).

Задуманий більшовицькими “спеціалістами” колективізаційний експеримент на живому народі не дає планових успіхів. Тоді у

здегенерованих псевдоідеєю мозках більшовиків родиться задум винищенння українського народу. У 1932 році після жнив вони відбирають у хліборобів усе, що можна їсти. За переховування харчів на обійстях карають селян виселенням у концентраційні табори Сибіру. 120,000 сталінських посіпак під командуванням Постишева забирають у селян усе, що давало надію на виживання. Доходить до того, що карають людей за збирання колосків у полі. По селах люди їдять, що надається і не надається до споживання, у тому числі: бур'яни, котів, щурів, мишей. У розпуці люди вивозять у міста опухлих та голодних дітей, щоб хоч їх зберегти. Там залишають їх, а самі повертаються до рідних сіл або і вмирають по дорозі. Трапляються випадки божевілля, а також небувалі в цивілізованому світі у двадцятому столітті сотні випадків людоїдства. Це робиться й діється в державі, збудованій на ідеології Маркса й Енгельса, які твердили, що благо людини — понад усе. Тут треба поставити питання, хто є цією людиною і хто такий — український народ? В той же час, коли мільйони й мільйони українців гинуть з голоду, москаль приховує цю правду перед світом.

Безжалъно відіbrane в українського народу зерно продає за кордон по дуже низьких цінах, намагаючись підтвердити, що проблеми голоду в Україні немає. Хоч вістки про страшний голод дістаються за межі СССР, московська пропаганда всякими засобами приховує ці вісті.

Така ситуація триває до жнив 1933 року, повних 12 місяців. Українське село втратило 7-10 мільйонів, а може, й більше людей у цьому страшному голодоморі.

Тепер, коли Україна незалежна, треба нам кричати на цілий світ про мільйони невинних жертв. Час теж знайти виконавців цих жорстоких дій і поставити їх перед судом як убивців нації. Це ж був справжній голокост українського народу. Не можна теж нам забути про 1 500 000 жертв голодомору в 1947 році та 130 випадків людоїдства, які трапилися під час нього.

Помирати з городу, з нестачі шматка хліба — це не вміщується в голові, і все ж таки виявляється можливим, коли керманичами нації є її вороги, а мета, яку поставив собі ворог — знищенння цієї нації. Отож це він послідовно і виконував, часто при помочі юродивих синів та дочок нашого власного народу.

Наш обов'язок — третього, четвертого і грядущих поколінь — без уваги на те, де б ми не проживали, не дати забути про трагедії українського народу, про спроби повного знищення нашої нації. Не можна нам мовчати, поки ми ще живі. ■

Тетяна Чичота (Торонто, Канада),
18 років

НИКОЛИ НЕ ЗАБУДУ

Голод... П'ять літер, які заставляють трептіти. Для всіх воно звучить, як голос смерті. Цей голос долинув в Україну у 1932-1933 роках. Страшний голод запанував особливо у її східних та центральних округах. На цю багату, щедру на врожай землю прийшов голод і винищив багато народу. Він вирував по Україні, стираючи на своєму шляху все живе з лиця землі.

У цей рік був надзвичайно гарний врожай, люди раділи життю. Здавалося б: чому — голод?! Причиною його став Сталін і його партія. Сталін боявся й ненавидів українців і хотів знищити їх. Спершу він взявся за інтелігенцію, бо в ній бачив своїх ворогів, налаштованих найбільше проти нього. Усім найвизначнішим особам, які стояли за Україну, присували членство у Спілці Визволення України. Змагання до визволення України вважалося злочином, і всіх, хто брав у ньому участь, вбивали. Таким чином загинуло понад п'ять тисяч мистців, письменників, священиків. Тільки 45 із них поставили перед судом, решту знищували іншими засобами. По всіх околицях України їздили комуністи, скидали церковні дзвони, нищили українські церкви. Зрештою їм вдалося ліквідувати Українську Автокефальну Православну Церкву. Більшевики повідбирали по селах усе збіжжя, городину, овочі і всі харчові запаси. Люди залишалися без нічого. Сталін бачив у цих невинних людях своїх ворогів. Він хотів повбивати всіх селян (на той час 90 відсотків населення України — це були селяни). Отже, бажання Сталіна означало — вбити український народ.

Бідний народ терпів задармо страшні муки. Цей штучно створений голодомор став убивцею десяти мільйонів людей. Із цих десяти — три мільйони дітей.

Ненажерливі комуністи ходили по селах і грабували все, що люди мали. Вони рили в городі, в підлозі, не залишаючи нічого. Якщо знайшли заховану їжу, відбирали, а то й розстрілювали людей. Розстріл був звичним і ще найлегшим пскаранням у цей час. З розпачу і голоду люди всюди шукали їжі. За одне вкрадене зернятко вбивали дитину й називали це “каррю за крадіж соціалістичного майна”.

Становище людей під час голоду було жахливе. Люди, які були найбільш працьовитими хліборобами, доробилися якогось майна та

знали господарську справу, називалися куркулями і їх висилали на Сибір. Ті, що залишалися, були без нічого, бо в них усе відібрали. Багато із них утікали з села в місто. Біля всіх крамниць було повно людей, які чекали на чорний сухий шматочок, який важко було назвати хлібом. Нерідко траплялося, що знеможена людина падала і вмирає, так і не дочекавшись свого пайка. Інші ж українці гнили по концтаборах. Там не вважали їх за людей. Ставилися до них гірше, ніж до тварин. Люди вмирали, як мухи.

Законом заборонили допомагати “ворогам народу”. Сталін хотів правду в таємниці. Він казав, що в Україні велика посуха. Всі країни відгукнулись на цю біду. Та всі вагони із зерном та іншими продуктами зупинялися на кордоні Советського Союзу. Люди не могли далі жити: всі листочки з дерев об’їдені, не залишилось у живих ні котів, ні собак. Мами їли своїх дітей. Страшна смерть панувала всюди: на дорогах, по хатах. Всюдичувся крик, стогн і плач. Дівчина, яку знайшов один кореспондент в околиці Києва, сказала: — “Я хочу вмерти і бути зі своєю мамою”.

А тим часом виходить в ефір фільм про щасливе життя і майбутнє комуністичної партії, у якому співають пісню:

“Я другої такої страни не знаю,
Где так вольно дишет чловек”!

Поети писали вірші “Партія веде! Вперед! До комунізму!”. І все це в розпал голоду...

За такий короткий час голод винищив мільйони українців. А невдовзі на невідбудовану ще країну напали німці. Та українці — сильні, вільні люди. Вони зуміли пережити все. Тепер їм доводиться теж терпіти немало, але це неможливо порівняти із 1932-1933 роками. Ми, нове покоління, ніколи не забудемо цього часу. Він мав величезний вплив на життя українського народу... Ми завжди будемо пам'ятати про муки наших земляків! ■

Харків, 1933 р.

Фото за згодою Українсько-канадського дослідчо-документаційного центру.

Катерина Павенська (Чернівці), 20 років

СВІЧКА ПАМ'ЯТІ

*“Скільки білих тих плям давнини
У історії нашій!... З чиєї вини?
Придивись пильніше — о, горе!
То ж не білі — криваві вони!”*

(Омелян Лупул)

Я заходжу в храм і ставлю свічку перед образом Святої Богородиці. Журливо лунають слова священика: “Ще молимось за спокій спочилих рабів Божих... за відпущення їм усякої провини, вільної й невільної”.

Править панаходи по невинно “убієнних” у голодоморі в Україні у 1932-1933-му роках. Свічка моя горить, горить, її полум’я — це цятка моеї пам’яті, що пливе у Вічність. І думається мені: який уже раз стражденний народ України став жертвою диявольської помсти? Так, саме помсти! У 1929-1932-му роках у Радянському Союзі провели насильну колективізацію. Український селянин, плекаючи в душі почуття господаря, не хотів втрачати свого клаптя землі, задармо працювати на державу. Але хто рахувався з ним? Адже побори з хлібороба піднесли до рівня офіційних дій радянської влади. Згадаймо політику воєнного комунізму, непівський продовольчий податок, остаточне пограбування селян під час колективізації.

Голодомор — це ретельно спланована політична акція. Кривавий вождь оновленої більшовицьким переворотом 1917 року Російської імперії, Сталін, не міг змиритися з тим, що українці-селяни не захотіли, наче стадо овець, іти в колгосп. Це розцінювали як куркульський страйк, саботаж, тому вирішили провчити непокірних.

Стратеги із ГПУ поставили перед собою завдання змінити “етнічний матеріал”, тобто перетворити українського селянина з допомогою терору й страху в слухняного роботягу, достойного повноважча рядів компартії. Оточили села озброєними постами, щоб ніхто не міг утекти. Продовольчі загони вислужників-юд вимітали в кожній хаті всі продукти, знімали з поїздів дядьків із торбами харчів, які вони встигли придбати. Куди ж діватися? Куди втекти від цього жаху? Повільна й страшна смерть від голоду, страшна тому, що людина помирає при повному розумі.

Ленін свого часу розправився з дворянством, буржуазією. Сталін гідно продовжив його справу. Він розправився з селянином, із

тим, хто його годував.

Штучно створений голод в Україні забрав понад сім мільйонів українських синів та дочок, людей старшого віку та дітей.

Уряд робив усе для того, щоб у світі довший час ніхто не знав і не чув про це...

Але український народ беріг у пам'яті цей злочин, мор на квітучій багатій землі. Знав про нього світ.

Колись мій родич, львів'янин, розповідав: тодішні польські газети описували голод в Україні. Там розповідали і про канібалізм: голодна людина могла підстерегти жертву, вбити і... Неможливо написати про те, руки не слухаються, очі не бачать, а у вухах починає гудіти... Ці жахливі описи не були, як дехто називав, “антирадянською пропагандою”. Це були відголоси правдивих свідчень про злодіяння червоних комісарів.

Уже пізніше, під час Другої світової війни, мій родич, вояк червоної армії, лікувався в Полтаві після поранення в голову. Між раненими були вояки як зі Східної, так і з Західної України. “Західніяки” — так називали останніх, виховані в дусі любові до рідної землі, не були проти, щоб поговорити про свій край, про Україну, про її страждання й муки. Але “східніяки”, як тільки заходила про це мова, удавали, що нічого не знають про те, або переводили розмову на іншу тему.

Все ж люди не були німими свідками злочинів сталінізму. Там же, у лікарні в Полтаві один вояк таки розповів моєму родичеві про голод в Україні.

Навесні того року Василь, так звали цього вояка, закінчив військову службу у Владивостоці. Їduчи поїздом через безмежні простори Сибіру, він зачував притасні вістки про голод в Україні. У це було важко повірити. Ніщо не нагадувало про це лихо. Та про всякий випадок накупив у дорозі хліба, консервів, цукру, крупу.

Коли під вечір приїхав у рідне село, його вразила тиша й безлюддя на вулицях. Коли зайшов у двір, побачив сумних, опухлих від голоду людей, що сиділи на лавах. Чи це батько, мати, родичі його?...

Шось заступило в горлі від хвилювання. Привітався і не почув сам свого голосу. Ніхто не відповів.

— Я, — Василь, син ваш! — звернувся знову. Вони дивилися якимись відсутніми очима. Враз по обличчю батька пробігло щось подібне до осмисленої думки. Він сягнув рукою до лави, дістав звідтіля сокиру, хотів замахнутися на Василя. Але руки його були надто безсилі.

— Я — Василь, син ваш! — повторив крізь слізозі Василь.

Ніхто з присутніх не пізнавав його.

Василь вибіг із хати, знайшов якісь дрова, заходився варити вівсяну крупу та поволі годувати всіх.

Мій родич запам'ятав слова оповідача: "Чи ти їв кашу без солі? Ця каша, ці крупи були такі солоні від сліз, якби висипав я туди мішок солі."

Перша мати почала ласково дивитися на нього:

— Васильку, сину мій. А я вже думала, що Господь не почує моїх молитов! Яка радість, що побачила тебе!

Зникли села, хутори,... Величезна трагедія.

Світ ще мало знає про Україну, про її важку долю. Правда про голод має послужити пересторогою всім доброочесним людям.

Горить моя свічка разом з іншими свічками. Нехай цей вогонь буде вічний у Соборі людської пам'яті.

Плачу, пече моя гірка слізоза. Діти мої, плачте. Онуки мої, плачте. "Над тими, що вмирали на пшеничній землі, забувши смак хліба" ... (Атена Пашко)

(Вже після закінчення конкурсу, пересилаючи, на прохання жюрі, свою біографію, Катерина Павенська додала ще два свої вірші. Написані вони в Чернівцях ще у 1990 році, коли авторці було 15 років. Видно, тема голоду непокоїла її вже здавна. Хоч конкурс ми завершили та розділили нагороди, вважаємо доцільним включити ці вірші у нашу збірку — на заслужену похвалу молодій Поетці та на вічну пам'ять Незабутньому.)

Редакція.

Катерина Павенська

Що ми у розкоші палацу,
Палацу вседержителя кріпкого,
Що під звуки бравурного маршу
Нас винищує по одному?
Хто ми? Невже ми, діти козаків,
Зганьбили ми і славу їхню й віру,
Забули мову, перервали пісню кобзарів,
Могили їхні затопили, ізlamали ліру?..
Ту ліру, що ридма ридала по убитих,
Невинно убієнних українцях.
Ми — блазні катів осатанілих.
Так вип'єм за нових ординців!
Так, мручи від голodomору,
О Земле, ти благодатна, родюча! —
З'їдаючи бурян придорожній,
"Станцуй-ка, хахол, гопака!"

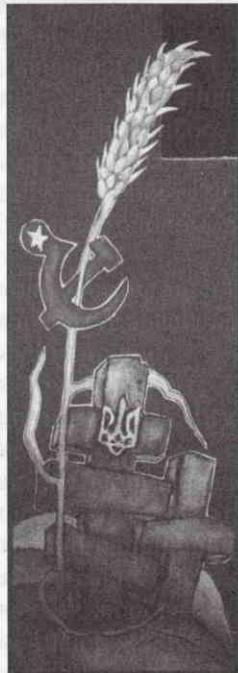
*Станцюємо, братя, бо треба,
А волю покладем в труну.
Танцюємо просто неба,
По кістках, по трупах, терну.
І “хохлацкіє шутки” згадаймо,
Дуже вчасно, коли б’ють по лиці
Бо служимо й чести не маємо,
Плюючись кров’ю й заздрячи мерциу.
Але, мій вседержителю великий.
Хоч довготерплячий наш народ,
Клянусь тобі: ти ще проситимеш про милість,
Бо є, ще не вмер, козацький славний рід!*

1) У 1933 році на святкуванні 1-го травня в Москві, на Червоній площі — українці танцювали гопака для Сталіна. (Примітка авторки)

* * *

*Свічки плачуть, палаючи, танучи,
Гарячими сльозами на стіну,
Згадайте катовану мою Україну,
Пом’яніть, поплачте!..
Плачте ж, діти безрідні, моліться,
Згадайте, зупинітесь на мить,
Не дайте крові невинній пролитися,
Кричіть, голосіть!
Плачте так, щоб долинув ваш плач
До престолу, торкнувся душ,
Щоб відчув вашу силу здивований кат...
Плачте, моліться за нас,
Мордованих в тюрмах до скону.
За пробиті дитячі скроні,
Черепи — Дем’янів Лаз.
За коси, дівочі коси,
На голих, розбитих черепах,
Вално на ще живих — у сльозах...
Збирай, Україно,
Ці страшні покоси!
Хто відповість за злочин, хто скаже,
Хто винен був оцім чужим,
Що неньку нашу розпинали,
Хто покарає, правду скаже?..*

*(З книжки “Говорить четверте покоління
— Голод 1933 моїми очима”)*

Г. Дмитришин

СЛОВО ДЕПУТАТА ЛЕВКА ЛУК'ЯНЕНКА ВИГОЛОШЕНЕ ПІД ЧАС ПАРЛАМЕНТСЬКИХ СЛУХАНЬ У СПРАВІ ГОЛОДОМОРУ

Шановні представники всіх трьох гілок української влади!

Шановні інші учасники парламентських слухань, запрошені представники ЗМІ й гості!

Шановні громадяни багатостражденної України!

Сьогоднішні парламентські слухання присвячені 70 роковинам великого голодомору. Учені Інституту історії НАН, члени Асоціації дослідників голодоморів в Україні і багато любителів історії на підставі численних свідчень живих людей та архівних докумен-

тів незаперечно довели, що голодомор 1932-1933 років, як і голодомори 1921-1923 та 1946-1947 років, були навмисно організовані окупаційним комуністичним режимом. У цих трьох голодоморах згинуло близько 15 мільйонів українців.

З ініціативи Всесвітнього конгресу вільних українців (1984) 1988 року в Торонто була створена незалежна комісія під назвою “Міжнародна комісія з розслідування голоду 1932-1933 років в Україні”. До складу Комісії увійшли вчені зі Швейцарії, Бельгії, Великої Британії, Франції, Аргентини, США і Канади.

Внаслідок вивчення голодомору Комісія дійшла висновку, що відбувся геноцид українців. Через тотальну комуністичну цензуру про діяльність Комісії в Україні нічого не знали.

Після демократизації українського суспільства та проголошення Незалежності з ініціативи славної пам'яті подружжя Володимира і Лідії Маняків 1992 року створено Всеукраїнську асоціацію дослідників голодоморів в Україні. До роботи Асоціації приолучилися сотні й сотні істориків, учителів, письменників.

Працю проводили в таких напрямках:

- збір свідчень людей, що зазнали голодоморського лиха;
- пошуки архівних документів та вивчення тодішніх публікацій;
- вивчення і осмислення свідчень і фактів;
- проведення наукових конференцій;
- підготовка і публікація статей і книг;
- встановлення пам'ятників, упорядкування могил і пам'ятних знаків на вшанування загиблих українців;

— поширення суворої правди про геноцид української нації серед громадян України.

Ця праця дала величезний матеріал на підтвердження навмисного знищення українців комуністичною Москвою.

У незалежності Україні ставлення влади до діяльності Асоціації було вкрай негативне. Влада відчувала свою причетність до злочину геноциду українців і тому не хотіла, щоб інформація про голодомори розходилася поміж людьми. Наприклад, пам'ятний знак у пам'ять про голодомор 1932-1933 років, що його Асоціація поставила була на Михайлівській площі, під час її реконструкції вивезли й кинули в урвище. І тільки величезними зусиллями й наполегливістю вдалося повернути його на місце.

1993 року Американська конгресова комісія передала плоди своєї праці Україні, а саме голові Верховної Ради І. Плющеві та віце-прем'єр-міністрів з гуманітарних питань Миколі Жулинському. Це 15 томів записів свідчень; понад 200 аудіокасет і 3 томи друкованіх творів. Від 1993 до 2002 року вони були сковані від дослідників у кімнаті Верховної Ради. Цю працю наших закордонних земляків (особливо готовий тритомник) необхідно опублікувати.

Унаслідок взаємодії Асоціації з українською американською діаспорою та завдяки старанням віце-прем'єр-міністра академіка Смолія 1998 року з'явився Указ Президента України “Про заснування Дня щорічного вшанування пам'яті жертв голодоморів в четвертку суботу листопада”.

Помітно покращилося ставлення влади до голодоморської тематики зі зменшенням кількості комуністів у Верховній Раді.

Не в останню чергу вплинула на це й активізація нашої діаспори та світової демократичної громадськості у зв'язку з наближенням 70-річчя Великого голодомору. І коли наш міністр закордонних справ повідомляє про заснування цього року музею і пам'ятника українському голодомору в Нью-Йорку і Вашингтоні, то владі в Україні соромно було б мовчки обминути 70-річну дату національної трагедії.

Я дякую прем'єр-міністрів Віктору Януковичу, який сприйняв план меморіальних заходів свого попередника, творчо розвинув їх і ухвалив низку рішень для енергійного втілення в життя комплексу накреслених у ньому заходів.

Перше, що необхідно відзначити як позитивне рішення, — це переведення проблеми з рівня голодоморів до масштабу геноциду української нації. Це принципово важливо. Відповідно прем'єр-міністр постановив, що будуватимемо не пам'ятник голодомору, а меморіал народної пам'яті, який включатиме пам'ятник голодоморам

(трьом), Центр вивчення геноциду української нації і музей.

Меморіальний комплекс пропоную назвати Меморіалом народної пам'яті.

Відповідно пропоную, щоб наші слухання ухвалили постанову про визнання факту геноциду української нації. Верховна Рада уже визнавала цей факт, але про це потрібний окремий нормативний акт.

Цей документ буде основою для створення закону про статус жертв голодоморів та про моральну і матеріальну компенсацію жертвам та їхнім законним спадкоємцям.

Друге. Верховна Рада України повинна схвалити рекомендацію до ООН про визнання України державою, що постраждала від геноциду. Цей акт буде міжнародно-правовою підставою для висунення претензій творцям голодоморів щодо матеріальної та моральної компенсації усім тим українським громадянам, що постраждали від різних форм геноциду: голодоморів, ув'язнення, вислання, заслання, переселення, спецпоселення та позбавлення майна. А також компенсації належатимуться родичам розстріляних учасників національно-визвольної боротьби.

Будівництво Меморіалу народної пам'яті коштуватиме чимало грошей. Щоб їх зібрати, буде створено спеціальний фонд. Позаяк Меморіал — всенародна справа, то хай до нього кожна родина, кожна партія й організація внесе від себе бодай найменшу суму.

Третє. Важливим є рішення використати весь цей жалобний рік для поширення гіркої правди про голодомор серед нашого народу та й в усьому світі.

Правда допоможе народові повернути собі втрачену під тиском жорстокої комуністичної диктатури людську властивість шанувати могили своїх батьків, дідів і прадідів.

Правда наблизятиме нас до морального очищення і створення того суспільства, в якому люди житимуть за моральними засадами правди, доброти і справедливості.

Правда допоможе українцям відчути національну спорідненість, сприятиме консолідації нації, зробить нас сильнішими і допоможе розв'язувати складні загально-національні проблеми.

Шановні учасники парламентських слухань, на доказ того, що Москва поводилася з українцями як жорстокий колонізатор, наведу кілька доказів: росіян в Україні 1924 року було 7%, а на вищих посадах 71%. Українців в Україні було 80%, а на вищих посадах – 3%. На-місник ЦК ВКП(б) в Україні Постишев, виконуючи рішення ВКП(б) від 14.03.1932 р., тільки в 1932 році із 120 членів і кандидатів КПУ виключив 27,5 тисяч українців. На їхнє місце на посади партогрів, голів контрольних комісій, секретарів райкомів та на інші керівні

посади перекинули 13 тисяч росіян. (Читайте про це книгу Павла Штепи “Московство”).

На доказ того, що голодомор 1932-1933 років був не природним явищем, а методом знищення українців російською імперією, відкрийте сторінку 17 брошури “Маршал Жуков і українці в Другій світовій війні” і ви побачите, як імперія розмивала український національний генофонд переселенням росіян в українські обезлюднені голодомором області.

1937 року Москва надіслала в Україну комісію у складі В. Молотова, М. Хрущова, М. Єжова “перебудувати форми й методи керівництва українською культурою”. За два місяці “перебудови” комісія знищила всю верхівку КПУ: із 17 членів Президії ВР УРСР залишилося 4, із 57 членів ЦК КПУ – 12, знищили все керівництво Спілки письменників. На їхнє місце привезли 35 тисяч росіян. (Дивіться “Статті й промови” С. Косюра.)

Верхом патологічної ненависті російської імперії до української нації був таємний наказ Берії і Жукова №007/42 від 22 червня 1944 року про виселення з України всіх українців на далекі терени СРСР. Цей україножерський наказ та коментар його генерала КДБ Василя Рясного надрукований у моїй брошурці “Маршал Жуков і українці в II-їй світовій війні” на сторінках 20-22. Відкрийте їх і прочитайте.

Українська Повстанська Армія не дала Москві виконати цей зловісний план. І тоді імперія повертається до політики поступово-го винищенння українців. У 1945 р. вивезли із західних областей України в Сибір 250 тисяч українців, а на їхнє місце привезли росіян: у Львівську область – 181 тисячу; у Івано-Франківську – 40 тисяч; у Тернопільську – 27 тисяч; у Рівненську – 39 тисяч; у Чернівецьку – 5 тисяч.

Позаяк вивезти з України всіх українців неможливо, то Москва організувала голодомор 1946-1947 років і заморила голодомом понад мільйон осіб.

Про те, що в ці роки хліб в Україні був, і отже, нищення українців було навмисною політикою Москви, свідчать такі факти:

1946 року СРСР вивіз за кордон 1,7 млн. тонн зерна, причому в основному безплатно; у т. ч. до Франції 500 тис. тонн; 1946-1947 років вивіз до Польщі 900 тис. тонн і до Чехословаччини – 600 тис. тонн.

Комуналістичний режим не тільки убивав українців. Він намагався зробити нас темнішими. Ось докази деінтелектуалізації українців.

У РРФСР в 1940 р. працювало 63% усіх учених СРСР, а в 1960 р. – 69% (збільшення на 6%). В УРСР у 1940 р. працювало 19% усіх вчених СРСР, а в 1960 р. – 13%, тобто на 6% менше.

На душу населення в УРСР витрачали коштів на освіту в чотири рази менше, ніж в РРФСР. (Д. Соловей “Украинская наука в колониальних путах” у книзі “Московство”, с. 156).

Із 1940 р. по 1956 р. число вузів у Росії збільшилося, в Україні – зменшилося. В 1954 р. в Україні закрили 24 вузи, а в Росії відкрили 21 новий вуз. На 100 тисяч населення в УРСР в 1961 р. в інститутах та університетах навчалося: українці – 811, росіян – 1769, євреїв – 2223 (там само, с. 156).

З 1931 р. по 1960 р. аспірантів в СРСР збільшилося втричі (з 12 до 36 тис.), а в УРСР зменшилося з 3147 до 2987 (там само, с. 155). Вузи і технікуми примусово були переведені на російську мову викладання.

Кількість шкіл з українською мовою викладання планово систематично зменшувалася, а російськомовних збільшувалася, що є порушенням конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 (Конвенція набула чинності 22.05.1962, ратифікована Президією Верховної Ради СРСР 2.07.1962 р.).

Тепер, шановні добродії, я хочу покликати вас на сторінки маленької брошури Сергія Вакулишина під назвою “Чи був голодомор у Києві?” або до моєї книжки “Нюрнберг-2”.

22 села, що були 1932-1933 рр. навколо Києва, ввійшли в межі Києва і тепер є територією столиці. Перелічимо ці села і назовемо цифри померлих від голодомору: у Бортничах померло понад 1400, у Осокорках біля 1100, у Позняках близько 700, у Біличах – 250, у Жулянах – 350, у Китаєві – 220, у Конику – 125, у Корчуватому – 140, у Красному хуторі – 160, у Михайлівській Борщагівці – 270, у Миколаївці – 470, у Пирогові – 460, у Савках – 420, у Троєщині – 370 душ.

Тоді померло 18 % самих киян.

Прокуратура не хоче розслідувати злочини геноциду української нації. Чому? Бо сама причетна до цього злочину чи до її складу входять чужинці, яким байдужа пам'ять про невинно замордованих українців?

Як би там не було, відмова виконати вимоги міжнародного права щодо порушення кримінальної справи по факту геноциду української нації, дослідити злочин і виробити правову оцінку національної трагедії лягає чорною плямою ганьби на цей правоохоронний орган нашої держави.

Українські службовці, що зневажають пам'ять старших поколінь, самі не варті пам'яті нашадків.

Л. Лук'яненко,
12 лютого 2003 року

**У СІМДЕСЯТИ РОКОВИНИ НЕЛЮДСЬКОГО ШТУЧНОГО
ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 В УКРАЇНІ МОЛИТВОЮ
ЗГАДАЙМО НЕВИННІ ЖЕРТВИ МОСКОВСЬКОГО
ОКУПАНТА. СКІЛЬКИ ПОМІЖ НИМИ БУЛО ДІТВОРИ?..
СКІЛЬКИ ПИСЬМЕННИКІВ, НАУКОВЦІВ, МИСТЦІВ?..
СКІЛЬКИ... МИ ЗГАДУЄМО І ПАМ'ЯТАТИМЕМО...**

Антоніна Листопад

ОСТАННЯ КОЛИСКОВА

Звали її Пріською. Помила дітей, закрила лядку і до ранку всі померли... Крикун Олександра.

*Спіте дітки, спіте любі.
І не просинайтесь!
Вже не буде мучить згуба,
Забере вас пташка райська.
Спіте міцно, спіте діти.
Янгол Божий на порозі.
Вже не буде їсти хтітись
і не будуть пухнуть нозі.
Натопила маковинням,
Затулила лядку й комин.
І в тумані темно-синім
Заспівала колискову.
Спи синочку горе-паску,
Засинай навіки, доню.
То моя остання ласка
З материнської долоні.
Ще пограймось навпереди
В піжмурки з бідою
Лельки?
Заховасмось од неї
У сиру земельку...*

Антоніна Гурська

БІЛА МОЛИТВА БРАТИКА

*Ті маленькі рученky простягнуті до Бога...
Маленький братик, умираючи, просив:
“Боже, дай хоч одненьку картопельку...”*

*Малюнок
Галини Дмитришин*

Ольга Ільків, Лідкомбе, Канберра, Австралія

СПОГАД

70 літ минає відтоді, як большевики штучно організованим голодом в Україні винищили понад 10 мільйонів українського населення. 10 мільйонів умерло від голоду! А скільки їх, тих наших людей-мучеників загинули в Сибіру, Казахстані, по інших місцях заслання, куди совєти вивозили без причин, без суду, без жалю...

Створювати колгоспи по Україні більшевики почали вже в 1929-1930 роках. Справа не посувалася бажано швидким темпом, люди чинили пасивний спротив.

Почалася насильна колективізація. Людей силою зганяли в колгоспи, забираючи все господарство, все майно, яке хто мав, туди ж у колгосп.

Особливо розпаношилася влада з осені 1932 року. Урожай був багатий, люди все позбиравали, обробилися, а тут і почалося...

Розкуркулення.... Це попросту нищення людей. Не лише багатьох людей, але і трішки заможніх, — вивозили з рідних земель хто й зна куди, навіть на місці розстрілювали. А все їхнє майно грабували “для держави”.

Хочу як очевидець сказати, що і мої батьки стали жертвою тої ненависної хуртовини.

Серед ночі в хату прийшли комуністи. Забрали батька і кудись вивезли.

Все наше добро розпродали за безцінь. Через 9 місяців після того, як забрали батька, і матір забрали. Вони ж були молодими, їм було 30 та 35 років.

Я з маленьким братиком зосталася сама, під відкритим небом. Люди боялися заопікуватися нами, бо й за таке влада карала.

Однаке мій дядько Трохим відважився нас узяти до себе. Він казав: “Хоч і забийте мене, а цих бідних пташенят я на дорозі не лишу”. Почалося бідне сирітське життя.

Після грабунку, який вчинила влада, люди залишилися з салом повітрям та водою... Шукали, вигрівали в клунях половину, конюшину, збирали жолуді, щось з того всього варили, якось готували, та

й тим ото живилися. Найгіршими були коржики з ячмінної полови: колючі, що аж в кишках кололи. А ми їх їли... та й тих тітка давала тільки по одному... Жолуді були занадто горкі, ми їх не могли їсти. Найкращі коржики були з макухи. Настав час, що і такі "скарби" поїли дочиста. Стали ходити до лісу, дерли кору з дерев, сушили, терли і з того коржики пекли. Були вони горкі, смердючі, неїстівні, але — їли і те. Постійно усіх боліли голови.

Дякували Богові, як настала весна.

Шукали за різним коріннями, а коли з'явилася молода кропива, то вже і щастя прийшло, бо з кропиви борщ варили, а був він такий смачний!... А там і лобода з'явилася, знову приварок!

А ось, дякувати Богові, пшениця пустилася в колосочки. І рятунок і небезпека. Ми влазили в пшеницю і висмоктували свіжо налиті молочком колоски. В той спосіб ставали найбільшими ворогами совєтської влади, бо ж "обкрадали державу", були найгіршими "шкідниками". "Влада" верхи на конях їздила нас з пшеничних ланів виганяти батогом. Тої страшної зими люди мерли так, як мухи. Ідеш було дорогою, бачиш — лежать мертві. Та й таке настало, що вже й уваги на те не звертали, бо стало воно звичайним явищем. Кожний ходив, як п'яний, був голодний, схудлий. Трупи збирали, везли до одної ями і там засипали всіх разом. Без труни, без хреста, без священика... на безпам'ять...

Мій маленький братик взимку 1932-1933 р. помер. Він був дуже побожний, завжди ревно молився, все просив Бога, щоб Мама і Тато до нас повернулися. В той жахливий рік вимерло близько десяти мільйонів наших людей.

Чи ж тут, живучи в добрі, згадуємо їх належно?

В 1935 році був репортаж американського журналіста Томаса Вокера про штучний голод в Україні. На жаль, ці документи з'явилися запізно, щоб скерувати публічну опінію Заходу в напрям якоїсь конкретної допомоги. Вокер заявив, що допомога повинна прйти безпосередньо селянам, а не через адміністраторів у Москві, котрі тим голодом навмисне ліквідовують людей.

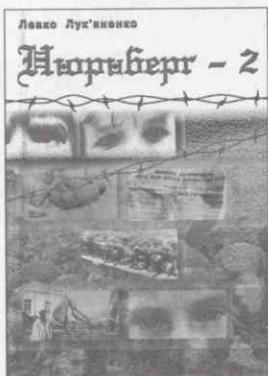
Захід під впливом московської пропаганди не вірив, що панував будь-який голод.

Знайшовся в італійських архівах незвичайний документ про голод в Україні. Цей документ — то лист італійського консула Грандіго до королівської амбасади в Москві. Це є — свідчення безпосереднього очевидця цих страшних подій. Шкода, що документ не був опублікований перед виходом у світ книжки Конквеста та фільму "Жнива розпачу".

Для відзначення 50-ліття голодомору українці Австралії, об'єднані в СУОА, поставили в столиці пам'ятник жертвам. ■

Левко Лук'яненко

ГОЛОД І УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ (Фрагмент з книжки “Нюрнберг – 2”)

Голод продовжує так страшно знищувати народ, що зовсім незрозуміло, як світ може залишатися байдужим до такої катастрофи і як інтернаціональна преса, яка так активно закликає до міжнародного осуду Німеччини, винної в т. зв. “страшних переслідуваннях єреїв”, мовчить про цю бойню, організовану радянським урядом, в якому самі єреї грають велику, хоча і не першу роль.

Насправді ж немає сумніву:

1) що цей голод походить зі свідомо організованого неврожаю, “щоб провчити селянина”;

2) що жоден єрей не є серед загиблих у себе вдома, і що навпаки, усі вони добре вгодовані під братерським крилом ГПУ.

Уряд Москви дійсно завчасно підготував з допомогою жорстоких реквізіцій (про які я неодноразово посылав звіти), не неврожай — це було б м’яко сказано, — а повну відсутність яких би то не було засобів до існування в українських селах, на Кубані, на середній Волзі. Три постулати можуть лежати в основі такої політики:

- пасивний опір селянина проти колективного господарства;
- переконання, що неможливо привести цей “етнографічний матеріал” до зразка дійсного комуніста;
- чітко усвідомлена потреба в одержавленні земель, на яких українська свідомість пробуджується з небезпекою майбутніх можливих політичних ускладнень, і де для зміцнення імперії було б краще, щоб населення жило здебільшого російське.

“Катастрофа починається за Курськом”, — сказав письменник Андрієв, який приїхав кілька днів тому з Москви...

Вважаю потрібним представити ще один епізодичний образ ситуації:

Товариш Френкель, член “Колегії” ГПУ, зізнався одному відомому мені чоловікові, що в Харкові щоночі забирають до 200 трупів померлих з голоду на вулиці. Зі своєї сторони, можу засвідчити, що сам бачив після опівночі, як перед консульством проїздили вантажні автомобілі з “вантажем” 10-15 трупів...

На ринку ранком 21 травня померлих поскидали, як купу ган-

чірок, у болоті, в людському гної вздовж паркану, який відокремлює площу від ріки. Їх було близько 30. Ранком 23-го я нарахував їх уже 51. Одна дитина смоктала молоко з грудей мертвої матері.

Близько опівночі починають перевозити їх вантажними автомобілями до Північно-донецької товарної станції. Туди забирають і дітей... Тих, котрі не опухли і, можна думати, ще виживуть, посилають у бараки "Холодної гори", де в будках, на сіні, помирає приблизно 8000 душ, переважно дітей.

Опухлих вивозять товарним потягом у поля і залишають їх за 50-60 км від міста, щоб ніхто не бачив, як вони там помирають... Часто буває, що потяг відправляють через кілька днів після того, як його наповнюють і замикають. Кілька днів тому один залізничник, проходячи повз один із таких вагонів, почув крик. Підійшов і почув одного нещасного, який із середини молив, щоб його врятували від смороду трупів, що ставав нестерпним. Коли відкрили вагон, то побачили, що він єдиний залишився в живих. Тоді його витягнули і перенесли помирати в інший вагон, де ще були живі ті, котрих там замкнули.

Коли приїжджають на місце поховання, то викопують великі ями і витягають з вагонів усіх мертвих. Не звертають особливої уваги на дрібиці, і часто можна бачити, як викинутий у яму оживас і перевертгается в останніх проявах життя. Робота копачів при цьому не переривається і викидання трупів триває.

Ці деталі я одержав від санітарів і можу гарантувати їхню правдивість.

В селі Гарово, яке за 50 км від Харкова, із 1300 жителів сьогодні можна налічити тільки 200.

У в'язниці "Холодна Гора" в середньому вмирає 30 чоловік на день.

Околиці Полтави постраждали, здається, ще більше, ніж Харкова. У місті Полтаві навіть лікарі починають пухнути від недоїдання.

Із Сум один комсомолець пише своїй дівчині в Харків, що там батьки вбивають своїх молодших дітей і їх поїдають...

Наприкінці згадаю про самогубство генерала ГПУ Броського, який 18-го цього місяця, повернувшись із інспекційної поїздки по селах, після моторошної сцени з Балицьким, під час якої генерал кричав, що це не комунізм, а "жах", і що йому вже досить цих інспектувань, і що він нікуди більше не поїде наводити "порядки" (здається, провести якесь утихомирення), — пустив собі кулю в лоба...

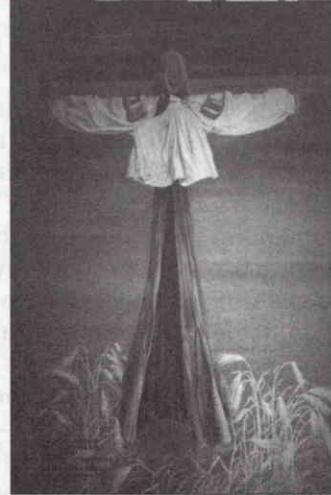
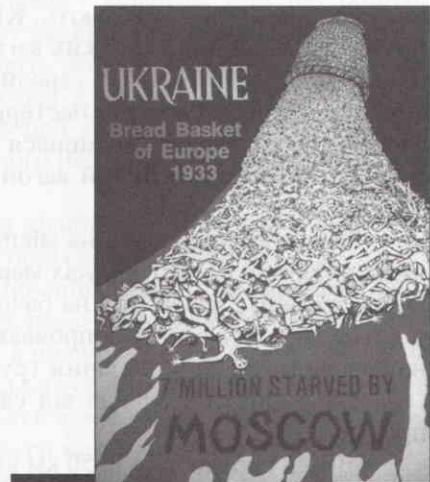
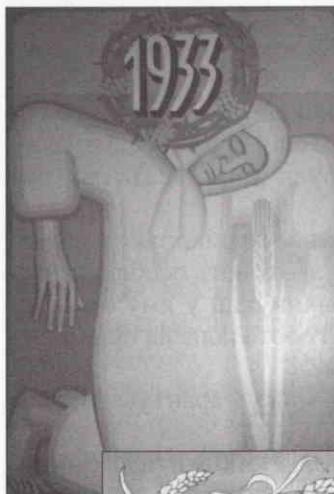
І наприкінці: одна людина — "велика риба" місцевого уряду і партії, імені якої мені не вдалося встановити, — збожеволіла після інспектування села. На нього змущені були надягти втихомирю-

вальну сорочку. Він теж кричав благим матом: “Це не комунізм, це катування!”

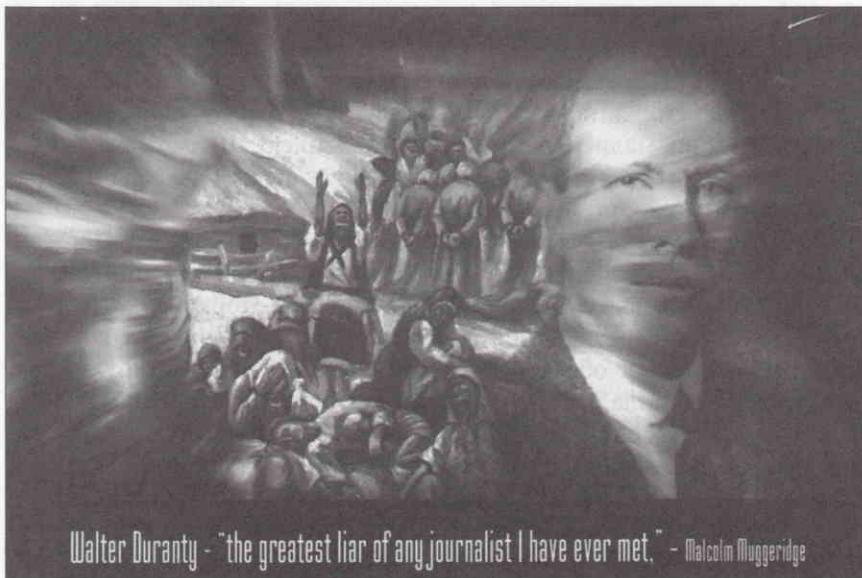
Закінчує: теперішнє нещастя приведе до колонізації України, переважно російської. Воно змінить її етнічний характер. І, може бути, в дуже близькому майбутньому не можна буде більше говорити про Україну, про українську проблему, оскільки Україна в дійсності стане російською країною.

Із глибокою повагою

(Королівський) консул Граденіго
(Архів Асоціації дослідників голодоморів в Україні)

ВОЛТЕР ДЮРАНТІ

Walter Duranty - "the greatest liar of any journalist I have ever met." - Malcolm Muggeridge

Американський журналіст Волтер Дюранті рапортував у 1933-му: "Голоду немас". А за кілька місяців стверджував: "Будь-яка згадка про голод сьогодні є перебільшенням або злісною пропагандою" (Нью-Йорк Таймс, 24 серпня 1933).

Офіційно відкидаючи факт голоду в Україні, В. Дюранті, що був нагороджений за цю брехню the Pulitzer Prize, у приватній розмові з представником Британського посольства у Москві того ж року зазначав: "Цілком можливо, що не менш як 10 мільйонів людей померло протягом останнього року через відсутність їжі у СРСР".

Нині, у 70-ту річницю Великого голоду в Україні, громадські організації світу — Українсько-канадська асоціація громадянських прав та Український світовий конгрес за підтримки Асоціації українців у Великій Британії, Австралійська федерація українських організацій, Український канадський конгрес, Українсько-Американський комітет з відновлення справедливості, Український конгресовий комітет Америки та інші — закликають усіх людей підписатися під листівкою, що містить такі слова Малкома Магеріджа: "Найбільша журналістська брехня, яку я коли-небудь зустрічав", і надіслати її на адресу Pulitzer Prizes in Columbia University, щоб позбавити В. Дюранті цієї нагороди. ■

ЗУСТРІЧ ПРЕДСТАВНИЦЬ ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ГОЛОВОЮ СФУЖО

Нью-Йорк. — Кожного року у березні в ООН відбувається сесія Комісії статусу жінок, в якій беруть численну участь представниці українських жіночих організацій. Цього разу, крім сесійної програми, вони мали окрему зустріч з Марією Шкамбарою, яка в жовтні минулого року була обрана головою Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО).

Ця зустріч відбулася 3 березня у приміщеннях Дому Державницького Фронту і зібрала не лише делегаток від різних жіночих організацій в США, але й численне жіноцтво Нью-Йорку, адже це була добра нагода познайомитися з обраною на VIII конгресі головою СФУЖО і водночас обговорити актуальні теми жіночого руху.

Вечір відкрила, як його господиня, Надія Савчук, голова Округи СУ, і передала слово голові СУА Ірині Куровицькій, яка представила гостей за почесним столом теплим словом та привітала квітами Марію Шкамбару, гостю з Києва, голову Жіночого товариства ім. О. Теліги Ольгу Кобець, голову Головної управи Організації Оборони Чотирьох Свобід України Любов Сілецьку, голову жіночої делегації до ООН з рамени СФУЖО Надію Шмігель і Аллу Кучинську — дружину Постійного представника України до ООН Валерія Кучинського.

У своєму привітальному слові І. Куровицька побажала М. Шкамбари успіху у її відповідальній праці провідниці СФУЖО та запевнила її активну підтримку, як також не менше сердечно привітала усіх учасниць президіяльного столу. Голова української жіночої делегації до ООН Надія Шмігель привітала усіх українок, які співпрацюють в ООН та беруть участь у всіх її сесіях, зокрема присутню між учасницями сенаторку делегації українських жінок до ООН Елю Процюк.

Ключеве слово на цьому зібранні мала М. Шкамбара. Вона пригадала багатолітню участь українських жінок в сесіях ООН, відзначила особисту ініціативність багатьох з них, зокрема Е. Процюк, покійної Ніни Караванської та інших, які порушували гострі проблеми з життя України — починаючи від захисту політ'язнів до з'ясування обставин Великого голоду 1932-33 років.

Сьогодні стоять на першому місці економічні питання в Україні, бо саме з них випливають такі страшні явища, як торгівля жінками, шукання заробітку в чужих краях, залишення родин з дітьми напризволяще. Все ж трагічний сьогоднішній стан не зупинить розвиток українського суспільства, за декілька років воно міцно стане

на ноги. Але ж для цього треба чимало попрацювати. Голова СФУЖО підкреслила важливість участі українських жінок в ООН, бо це ефективний спосіб допомоги українській державі. Але не менш важлива діяльність жіночих організацій, без яких існування СФУЖО було б проблематичним. Важливим, на думку М. Шкамбари, є опіка над дітьми в Україні з відповідною духовною і матеріяльною підтримкою з боку діяспори.

Після привітань на адресу М. Шкамбари від імені Союзу Українок Америки, Головної управи ООЧСУ і делегації до ООН, виступила гостя з України О. Кобець. Вона зворушені підкреслила, яким для неї переживанням є бути серед цього активного гурту українських жінок і з ним співпрацювати. Тим більше, що започатковані жінками проекти завжди мають успіх. В Україні зростає небезпека для української мови і тут треба пильності і політичної волі усіх громадських організацій, в першу чергу — жіночих. В Україні виростає нове покоління і саме на ньому треба будувати майбутнє. О. Кобець — редакторка журналу “Жіночий світ” і через нього намагається поглиблювати український дух серед молоді.

Л. Сілецька у своєму привітальному слові представила працю ООЧСУ та підкреслила повну співпрацю з іншими організаціями. Голова СУА І. Куровицька дякувала окремо за поміч, яку отримують українські жіночі організації у своїй праці на терені ООН від Алли Кучинської, дружини Постійного представника України, посла В. Кучинського.

Вечір пройшов у теплій атмосфері, з оптимістичною настановою до дальшої праці та співпраці українських жінок на терені ООН.

О. Кузьмович
(“Свобода”, 4 квітня 2003 р.)

При почесному столі (зліва): Н. Савчук, А. Кучинська, І. Куровицька, М. Шкамбара, О. Кобець, Л. Сілецька, Н. Шмігель.

Оксана Соколик

ПІДСУМКИ ДІЯЛЬНОСТИ СФУЖО ЗА 2002 РІК

2002 рік пролетів у неймовірному темпі у підготовці до VIII Конгресу.

Сьогодні попередня Екзекутива СФУЖО хоче подякувати нашій громаді за моральну і фінансову підтримку нашої праці та нашого журналу. Ми могли виконати наше нелегке завдання тільки завдяки нашим прихильникам, передплатникам, завдяки праці Фінансових Комісій. З віддалі десяти років на посаді голови СФУЖО з подивом та признанням оцінюю працю Фінансових Комісій Канади та

Америки та сердечно дякую Фінансовій секретарці та заступниці голови п. Володимирі Лучків та голові Фінансової Комісії на Америку пані Марії Харині та цілій її Управі за створення фінансової бази для нашої праці.

Інтенсивна підготовка VIII Конгресу, переписка зі складовими організаціями, дискусія щодо програми, старання, щоб від кожної організації хтось взяв активну участь у Конгресі, були дуже цікавими, хоч абсорбували багато нашого часу.

Багато праці доклали наші представниці до ООН в Нью-Йорку та Женеві.

Для 40-ї Сесії Комісії для Соціального Розвитку, яка відбулася в лютому минулого року, наші представниці від СФУЖО і 10 світових НДЖО організацій внесли заяву до ООН. Темою заяви було ствердження, що війни, тероризм, хвороби і убогість мають великий вплив на родинне життя. Ці трагедії часто є причиною конфліктів і насилия. В 2004 році буде десятиліття Міжнародного Року Родини. Заява містить вимогу від урядів держав звернути на ці проблеми увагу і старатися усувати недоліки.

Третього липня 2003 відбулася в Нью-Йорку 46 Сесія Комісії Статусу Жінок в ООН. Головною темою була вбогість жінок та як її поборювати. Там я з радістю привітала нових добровольців до праці в ООН: д-р Уляну Кекіш-Солоденко, д-р Дарію Дику та Марту Кебалло. Число наших представниць в ООН збільшилося. Наша праця має ширший форум та вірю, що досягне більших успіхів. СФУЖО запросила Зоряну Білик, голову Союзу Українок у Львові, до участі в сесії. З ініціативи голови СУА Ірини Курошинської делегатки мали пріємність зустрітися на полуденку з амбасадором України до ООН

Валерієм Кучинським та його дружиною Аллою, під час якого передискутовано багато спільніх справ.

Пані Надія Савчак – голова Округи СУА, підготувала зустріч і вечерю з представницями складових організацій, де я мала нагоду розповісти про працю СФУЖО. Зустріч була приємна, широка та цікава.

В днях 5-9 квітня в Мадриді я взяла участь в НДЖО Форумі у справі старших віком людей. В днях 8-12 квітня я також взяла участь там же у Другій Світовій Асамблей ООН на ту саму тему. В Мадриді мала також широку зустріч з найновішими емігрантами з України. (“Українка в світі”, ч. 2/2002.)

8-10 травня в ООН в Нью-Йорку відбулася Спеціальна Сесія у справах дітей. Взяло участь понад 2000 представників НДЖО і близько 400 молодих учасників. Від СФУЖО були на сесії Оля Ставничича, Ганя Кріль, Ірина Куровицька та Надія Шмігель. Вони запросили до участі студентку “гай-скул” Ларису Возняк, яка написала дуже цікаву статтю про конференцію до англомовної “Українки в світі”, ч. 29/2002. На сесії виступила Валентина Довженко – голова Державного Комітету у справах сім’ї та молоді, з якою пізніше наші представниці мали зустріч.

24-27 травня я була присутня на засіданні 26 Конвенції Союзу Українок Америки в Сарасоті, Флорида, де мене вшанували від організації – надали почесне членство в СУА.

В червні відбулася в Канзас Сіті 111-та Конвенція Генеральної Федерації Жіночих Клубів, де на пленарній сесії заступниця голови СФУЖО Володимира Лучків виступила зі словом про працю і пляни СФУЖО. (“Українка в світі”, ч. 3/2002)

21-23 червня відбулася дуже успішна Європейська Конференція СФУЖО в Таллінні, Естонія. На неї прибули делегатки з Німеччини, Франції, Англії, Польщі, Естонії та гості зі Швеції, Литви, Фінляндії та України. Конференцію підготували Ірина Козак – заступниця голови СФУЖО на Європу та Лілія Чикальська, голова Союзу Українок Естонії. Конференція була присвячена 60-літтю УПА та сучасним проблемам СФУЖО. Гостями на конференції були Ірина Голуб’єва – голова Національної Ради Жінок України та Михайло Горинь – голова Української Всесвітньої Координаційної Ради. На відкритті, яке відбулося в Міській ратуші, крім інших високих посадових осіб Естонії, був міністр народонаселення Елдар Еффендейєв, який запросив учасниць конференції до свого бюро на сердечну розмову. Українська амбасада вітала делегаток теплим прийняттям. (Стаття Ірини Сп’єх в “Українці в світі”, ч. 3/2002)

Після конференції я поїхала до Варшави, де мала наради зі Союзом Українок Польщі та ряд зустрічей, включно з українською ам-

басадою, які відбувалася в товаристві голови СУП Катерини Сіроцької.

В дніях 12-16 серпня відбулася в Торонто 9-та Міжнародня конференція з питань жіноцтва та здоров'я. Участь взяла Анна М. Шепетик, де мала нагоду переговорити спільні проблеми з Олександрою Рудневою – головою Харківського Центру Жіночих Досліджень. (Стаття в “Українці в світі”, ч. 3/2002)

8-9 жовтня я була присутня на святкуваннях радісної річниці – 50-ліття 47-го Відділу СУА в Рочестері.

18-20 жовтня в Бавнд-Бруці відбувся XV З'їзд Об'єднання Українських Православних Сестрицтв у США. Ця корисна та дружня зустріч з делегатками була моєю останньою офіційною візитою наших складових організацій.

В Торонто вже від довшого часу над виданням працювала Редакційна Колегія в складі: Оксана Соколик, Володимира Лучків, Іванна Кушпета та Маргарета Шпір – редактор, “50-ліття СФУЖО – 1948-1998 – ювілейна книга”. Це документ 50-літньої праці нашої Федерації, має великий формат, в твердій обкладинці, понад 600 сторінок, багато фотографій, іменний покажчик.

Квартальник “Українка в світі” далі редагували Оксана Соколик, Володимира Лучків та Іванна Кушпета.

Видали ми також традиційну Конгресову Книгу, де поміщені звіти Екзекутиви та складових організацій від останнього Конгресу в 1997 році. Цей надзвичайно цікавий матеріал підтверджує, що наші організації живі та активні. Книга великого формату, з м'якою обкладинкою, 290 сторінок змісту.

На Конгресі була ще презентація книжки “Анна Ярославна” отця Роже Аллю в перекладі з французької мови д-р Марії Струтинської. Документальна книжка, яка чекала в архівах СФУЖО 30 років на свою появу у світ і дочекалася її за день перед Конгресом?

До Конгресу ще ми встигли закінчити книжку “Нескорена Берегіння” – це доля 115 жінок-політв'язнів совєтських тюрем: Оксана Попович, Ірина Сеник, Надія Суровцева, Алла Горська та інші. Книга присвячена тисячам нам невідомих...

Зі Львова прислали нам естетично виданий інформативний ілюстрований путівник Музею Соломії Крушельницької. Путівник виданий коштом СФУЖО і з продажу його музей може собі придбати скромні фонди.

VIII Конгрес відбувся в дніях 24-27 жовтня 2002 року. На Конгресі було 76 делегаток із 18 (на 23!) наших складових організацій, з 12 країн світу: США, Австралії, Аргентини, Бразилії, Франції, Німеччини, Польщі, Естонії, Литви, Швеції, Великої Британії та Канади. На Конгресі прийнято в ряди СФУЖО Союз Українок Естонії та

16 March 2002

Dear Mrs. Scholz
I read of and watched the
proceedings of the the Congress
of the World Federation of Ukrainian
Women's Organizations. It was
an outstanding occasion of
splendid events.
Congratulations on a
superb team of officers
with best wishes for the
future.
John Yaremko

1 Cosmopolitan Drive, Toronto, ON, M5R 1Z7

Листівка від кол. міністра Івана Яремка.

Літературного Конкурсу СФУЖО ім. Марусі Бек на теми “Шануймо минуле – будуймо майбутнє” та “В сім’ї вольний новій – Україна в ХХІ столітті”. Окремими сесіями було відзначено 60-ліття УПА та 55-ліття “Акції Вісла”.

Радісно зустрічі такої кількості делегаток на Конгресі звідується та прийняттям нових членів до СФУЖО з Естонії та Скандинавії. З багатьох проектів, які ми виконали цього року, одним радісно чи не найбільше: 100 сільських шкіл в Україні дістають вже другий рік нами передплачений дитячий журнал “Веселку”, який інакше не міг би до них дістатися...

Попередня Екзекутива на VIII Конгресі скінчила свою каденцію з почуттям задоволення з виконаних обов’язків, хоч не завжди все виходило так, як ми хотіли. Більше про нашу працю можна довідатися з вищезгаданих книжок, бо годі все перечислити в короткій статті. Оцінку вислідів нашої праці залишаємо вам, шановні читачі.

Новообраний Екзекутив щиро бажаємо успіхів у продовженні такої важливої праці. ■

Союз Українок Скандинавії. Вибрано нову Екзекутиву, яку очолила Марія Шкамбара з Торонто. Попередню голову Оксану Соколик іменували Почесною Головою СФУЖО. На Конгресі виступили д-р Маруся Бек – почесна членка СФУЖО, Ірина Голуб’єва – голова Національної Ради Жінок України, Катерина Чумаченко-Ющенко та Дарія Гусяк – гості з України, д-р Юрій Щербак – амбасадор України в Канаді, Ігор Лоссовський – генеральний консул України в Торонті, міністр багатокультурності Канади Джін Аугустін, Аскольд Лозинський – президент СКУ та інші.

На Конгресі були проголошені висліди 28-го

Леся Храплива-Шур

“ПРОЖИТИ ПІВСТОЛІТТЯ – НЕ ПОЛЕ ПЕРЕЙТИ”... (з нагоди видання “50-ліття СФУЖО, 1948-1998”)

...А ще лиш не просто прожити, як каже народна приказка, а таки пропрацювати день за днем, кожний день цих п'ятдесяти років! Кожний день, повний нових задумів, зусиль і турбот...

Це перше враження від об'ємної, незвичайно старанно виданої, просто люксусової книги 50-ліття Світової Федерації Українських Жіночих Організацій.

Пробачте за особистий відступ, але постає так живо перед очима картина піввікової давнини: Німецькі Альпи. Початок року Божого 1949-го. Біла зима. У самотньому сховищі, “гюті” гурток зворошливо-молоденських пластунок-студенток, на своєму лещетарському таборі. Палає вогонь у комінку, а пластунки, задивлені у межехтяче полум'я, тулячись-гріючись, близенько одна одної (ніде правди діти – намерзлися за день, гасаючи по білих просторах), слухають зацікавлено гутірку-звіт про те, що десь далеко за морем, у місті Філадельфії, зустрілися наприкінці минулого року представниці українських жіночих організацій вільного світу і створили спільну, верховну організацію, СФУЖО. Десять організацій із трьох континентів – такий був початок. І дівчатам було справді дивно, що так скоро після всесвітньої війни, серед страхів можливої репатріації, з-поміж непевностей неминучого дальншого скитання хтось посмів думати про майбутнє, ба, старається своєю ініціативою формувати це майбутнє у всесвітньому розмірі... Хто? Українське жіноцтво, до майбутньої провідної верстви якого вони вже сьогодні зачісляли себе, у своїх юних мріях... Звучали в повітрі і запам'ятували імена: ще жива й діяльна тоді Патріярхія голубиного віку Олена Кисілевська, Олена Залізняк, Олена Лотоцька, Ірина Павликівська, Степанія Савчук; революціонерка, Дарія Ребет, письменниця Людмила Івченко-Коваленко... і ще і ще інші... Тоді ще молоді та сповнені захвату від свого відважного задуму. Їм суджено сповнити своє велике призначення і на сьогодні вже відійти у вічність пантеону Вірних.

А ідея всесвітного об'єднання всіх без різниці статі, взагалі українців, сьогоднішнього Світового Конгресу Українців, тоді щойно закльовувалася в умах нечисленних громадян і діждалася свого здійснення аж у 1967 році... Тож не диво, що наші пластунки відчували щось схоже на гордість, хоч і не за себе особисто, то за своїх Попередниць.

І оце п'ятдесят років пізніше, в книзі, що перед нами, бачимо численно і світлини цих же колишніх молодих пластунок, на різних, часто провідних становищах того ж СФУЖО, якого початок вітали вони колись із молодечим захватом. Знаходимо у книзі імена, здавна знайомі, сьогодні з усіх континентів. А на дуже численних світлинах – поважні, сивоголові громадянки, у незмінних вишиванках, які вказують на щось значно більше, як лиш їх особистий добрий смак. Символізують ці перлини нашого мистецтва постійну вірність українського жіноцтва українській ідеї. І на чолі провідних постатей сьогоднішньої СФУЖО – активна дослівно всюди, по всьому світі, та при всякій роботі, Голова у двох останніх каденціях, пластунка Оксана Бризгун-Соколик. І в різних інших ролях: Наталія Москалів-Даниленко, Іроїда Лебідь-Винницька, Марта Хом'як-Богачевська, Ірина Кусса-Вжесневська, Ліда Палій. А інші, дуже численні?... – візьміть, будь ласка, цю книжку в руки, то й знайдете їх, впізнасте.

І свідчить ця ювілейна книжка вже не лише про десять складових організацій-основниць, а про двадцять і три, сьогодні вже дослівно з усіх континентів, а що найважливіше – і зі звільненої України та держав колишнього Варшавського пакту. Тисячі членок, тисячі сотень годин добровільної широрозрідної праці...

СФУЖО поставило було собі від початку своєї діяльності точно визначену мету, чергування важливості завдань та пляни праці. Ось що говорить про них активна діячка СФУЖО, професор Наталія Пазуняк:

“В основі нашої Федерації є закладена думка. Ідея, що має випровадити нас усіх: українське жіноцтво, а також нашу спільноту на чистій воді, вказати нам на широкі горизонти, на далекі світлі цілі. Та ідея не є чимсь випадковим, не винайденим ніким із нас і не створеним нашими умами чи руками, ця ідея зродилася в естві нашого народу в зародках його буття, виплекалась і набрала глибини, змісту впродовж століть, а сформувалась у певні постулати для нашого жіноцтва, в історичних обставинах сучасності.”

Згідно із цим вступом, діяльність СФУЖО, як її проводу, так і за відповідними його вказівками – складових організацій, – аж до низових їх клітин, була здійсненням оцього великого бажання: вдережати живою й творчою українську спільноту, підготувати її до великих завдань майбутнього. Довгий час було це можливим тільки для вільних поселень у світі, а сьогодні вже й для цілого народу, де б не жили його сини, а головно дочки. Чи було це випуском періодика “Українка в світі”, чи інших книжок про діяльність наших визначних жінок (Константина Малицька, Княгиня Анна Ярославна, чи найновіша поява, дослівно енциклопедія мартирології україн-

ської жінки “Нескорена Берегиня”, чи навіть спомини мужньої “остарбайтерки” Антоніни Демчини), чи альбому українських історичних стройів, або ж добірок дитячих голосів-відгуків на жахіття Голодомору, чи Чорнобиля. До того ж і доходили ще численніші видання складових організацій. Не можна теж не відмітити численних пропагандивних афіш, листівок, поштових марок. Мета цих усіх заходів була завжди одна й та сама. Цій же меті служили і конкурси жіночого пера, фундації великої Меценатки Марусі Бек і тематичні гасла праці на кожний рік, такі, наприклад, як “ЗМІЦНІМ ДІЯСПОРУ – ДОПОМОЖЕМО УКРАЇНІ”, “ПАМ’ЯТАЙМО ПРО ЖІНОК-ПОЛІТВ’ЯЗНІВ”, “ШАНУЙМО МИнуле – БУДУЙМО МАЙБУТНЄ!” чи, найновіше, “ПОКИ ЖИВЕ МОВА – ЖИТИМЕ НАРОД”.

До того ж не можна обминути широко розвиненої співпраці СФУЖО з цілою палітрою українських Церков, організацій, установ, аж до Світового Конгресу Українців у діяспорі та Української Всесвітньої Координаційної Ради в Україні включно, та не менше з міжнародними жіночими й гуманітарними організаціями, як Міжнародний Рух Матерів, чи навіть статус при Організації Об’єднаних Націй.

А попри те – по всіх Організаціях та їх відділах – звична жіноча мурашина робота: влаштовування зустрічей, пропам’ятних імпрез, прийняття, здобування коштів...

Зрештою, як сказано, важко було б навіть тільки побіжно вичислити всі різноманітні дії СФУЖО, старанно описані та схарактеризовані і на сторінках цієї справді історичної настільної книги. Для цього не досить і її 622-сторінкового “інформаційного простору”. Та все ж її виданням редакційна Колегія причинилася до тривалого закріплення опису половини століття невисипучої праці українського жіноцтва на шляху до здійснення наших всенаціональних ідеалів. А що написане пером, як каже влучно народна приказка, те й зостанеться безцінним джерелом досвіду й натхнення багатьом майбутнім поколінням!

Щасті ж, Боже, СФУЖО від Золотого до Плятинового Ювілею, а від плятинового на весь вік, поки буде жити працелюбно безсмертна Українська Жінка – Берегиня! ■

Катерина Чумаченко-Ющенко

ПОГЛЯД НА СУЧASНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ І ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ

*(Доповідь, виголошена на VIII Конгресі СФУЖО
– закінчення з попереднього числа)*

Проблеми, що сьогодні стоять перед Україною, до великої міри можуть бути вирішенні тільки, якщо економічна ситуація в Україні покращиться. Всі ті питання, що турбують сьогоднішню жінку – безробіття, мізерні зарплати, затримки у її виплаті, “трафікування” жінок, малозабезпеченні лікарні та школи і, навіть, питання української мови – все залежить від стану економіки.

Але економічний розвиток України повністю залежить від політики. Доки в Україні не буде влади з політичною волею та розумінням, як провести справжні економічні реформи, доти соціальні проблеми не будуть вирішенні.

Сьогодні, як ніколи, актуально стоїть питання – якою буде Україна у майбутньому. Відповідь нашим дітям дамо ми самі.

Відповіданість нашого покоління, де б ми не жили – чи в Україні, чи поза її межами, – це продовжувати ту плідну роботу, яку ми почали десятки років тому – ще як Україна існувала тільки як частина Радянського Союзу. А саме – зберігати славну українську історію, традиції та мову, сприяти діялові між різними групами суспільства, навчати наших дітей. І тут українські жіночі та інші організації уже відіграють велику роль, а можуть відіграти ще більшу. Ці організації – і СФУЖО, і Союз Українок і інші – вже видають стипендії дітям, друкують книги, організовують конкурси, надають гуманітарну допомогу.

Я особисто уже сім років працюю з фондом “Приятелі Дітей”, який допомагає дітям-сиротам України. Зараз “Приятелі Дітей” починають новий проект, – мета якого, щоб кожна наша церква на Заході взяла під опіку одну сирітську установу в Україні. Ми закликаємо вас брати участь у цій необхідній роботі.

Зараз твориться нова організація, яка також буде докладати зусилля для збереження українського минулого, для розвитку української сучасності та розбудови українського майбутнього. Ця нова організація – Фонд Віктора Ющенка “Україна – 3000”.

Головною метою цього Фонду є формування спільніх зусиль всіх друзів України, українських політичних, громадських, бізнесових діячів, яких турбус минуле і майбутнє України.

Одна з наших головних програм – це сприяння діялові. В

сьогоднішній Україні є багато того, що нас розділяє – і мова, і різні конфесії, і схід, і захід. А влада, замість того, щоб творити умови для долання цих розбіжностей, дуже часто їх загострює. Порозуміння і консолідація українців – це є найкращий спосіб встановлення українства. У нашого Фонду є намір сприяти загальному діялогові – громадських, політичних, економічних установ, рухів і кіл.

Друга головна програма фонду – це збереження української історії. Як сказав один стародавній філософ – історія, це те, що від неї залишається. В Україні історія знищена, перекручена або просто забута, забуті тисячі її оригінальних сторінок. У нашого покоління є прагнення та можливості зберегти ключові сторінки української історії, які, власне, й ідентифікують її як українську історію.

Наприклад, через історичну брехню і упередженість гине Батурин – остання столиця Українського Гетьманства. Сьогодні у ровному помісті Івана Мазепи можна бачити тільки бур'ян та кропиву, а жодного сліду від палацу, покоїв та інших будинків українського гетьмана немає.

У жовтні 1708 року війська Меншикова три дні палили Батурина і знищили 15 тисяч козацьких захисників та громадян міста. Сьогодні ви не знайдете жодної могили, жодного історичного знаку, який би відтворював цю героїчну і одночасно трагічну сторінку нашої історії. Це не відповідає християнській моралі.

Сьогодні також затирається слід останнього кошового війська Запорізького – Петра Калнишевського. Його родова церква – зразок українського дерев'яного церковного бароко 18-го століття у селі Пустовойтівка. Петро Калнишевський – легендарна особистість, був засуджений у 1775 році Катериною Другою у віці 80-ти років на 20 років катівень на Соловецьких островах.

Ця людина прожила більш ніж 100 років, і померла в Заполяр’ї у сані ченця Соловецького монастиря.

І як не згадати і не бути відданим одній із найбільш трагічних сторінок нашої історії – Українському Голодомору 20-х, а особливо 30-х та 40-х років, який знищив більш як 11 мільйонів українців. Сьогодні в Україні є тверде розуміння того, що це був неприхованний геноцид проти українського люду, проти найкращих її синів і дочок. Незалежно від того, де б вони не проживали і ким би вони не були, мільйони жертв голоду 1932-1933 років так і не дочекалися від влади адекватного відображення цієї найбільшої трагедії людства у вигляді Національного музею Голодомору, пам’ятників жертвам Голодомору, фільмів, книг. Сьогодні вмирають останні свідки цієї трагедії, і наш обов’язок і мета нового фонду – провести повну документацію їхніх свідчень письмовими, аудіо- та відеозаписами спогадів.

Навіть і тепер, у день вшанування жертв Голодомору і репресій, чиновники влади, іноземні гості та прості громадяни покладають квіти на Михайлівському майдані біля знаку на місці, де повинен бути збудований пам'ятник жертвам Голодомору. Скільки ще десятків років чекати, щоб була продемонстрована наша людська шана і любов до своїх батьків, дідів, прадідів, невинно убієнних Голодомором?

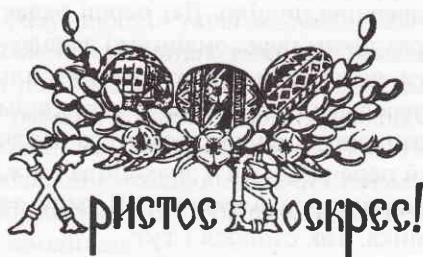
У фонді “Україна – 3000” є плани створити і музеї, і пам’ятники Мазепі, Калнишевському і великому Голодомору.

Ми, безумовно, маємо бути заангажованими і темою молодого українського покоління.

Наша молодь – це наше майбутнє. Фонд Віктора Ющенка буде на конкурентній основі призначати стипендії найталановитішим студентам, які вивчають історію, археологію, політику, економіку – все те, що потрібно нашій молодій державі. Вони можуть відкривати сторінки нової України і нові українські можливості.

Ми закликаємо вас, ваших друзів, знайомих, і всіх, хто не є байдужим до порушених проблем, підтримати в будь-який спосіб спільну реалізацію проектів фонду Віктора Ющенка – “Україна – 3000”.

Сьогодні Україна стоїть перед історичним викликом. Чи обере вона кланову модель свого майбутнього, чи стане на шлях демократичного розвитку. Ми віримо у силу українських патріотів і в перспективу українського вибору. Україна, як і 10 років тому, живе цими надіями. Це бажана й омріяна українцями дорога. Ця дорога обережена рушником, вишитим українською жінкою, українською Берегинею. ■

Леся Храплива-Шур

“ШАНУЙМО МИНУЛЕ”...

ЖЕРТВИ МОСКОВСЬКО-КОМУНІСТИЧНОГО ТЕРОРУ

неї не згадати – було б неможливо. І читати без зворушення – теж не було б можливо...

Видання це заплянувало СФУЖО ще у 1996 році у зв’язку із гаслом року: “Пам’ятаймо про українських жінок-політв’язнів”. Заплянована тоді, в рамках 7-го Конгресу СФУЖО, книга завершилася тільки саме до дати 8-го Конгресу, у нашому 2002-у. І бачучи розмір видання та ширину зібраного матеріалу, час, потрібний на її створення – зовсім не дивусє. І ще до того постала ця книга мурашиною працею аж цілої трійці редакторів: відомої правозахисниці й в’язня сумління, доктора Ніни Строкатої-Караванської, поетки, письменниці, перекладача і теж товаришки судьби своєї попередниці, політичного в’язня, Галини Гордасевич та врешті її сина, Богдана Гордасевича, який і завершив це діло. Дві перші редакторки, взявшися за це завдання з правдивим переконанням і запалом (вважаючи його справою своєї чести, як сказала одна із них), мусили не зі своєї ж волі, попрацювати передчасно з цим світом та своїм омріянним задумом. Та все ж робота, що, як видавалося, була неначе зловмисне оточена труднощами й перешкодами – знаходила завжди нових, охочих і належно підготованих продовжувачів. “Я умру, та діло не умре”, – сказала Леся Українка. Так сталося і тут...

До тих, хто вклав немалий і необхідний пай у справді достойний і естетичний вигляд книжки, треба зачислити обов’язково і мистця-графіка, теж покійного вже в міжчасі, Володимира Беднар-

Таке було річне гасло на 2001 рік Світової Федерації Українських Жіночих Організацій, верховного з’єднання зорганізованих українок в усьому світі, колись тільки у “вільному”, сьогодні ж уже і в Україні та країнах колишнього СРСР і Варшавського Блоку. Про п’ятирічну діяльність цієї всеукраїнської та всесвітньої установи розповідає широко та докладно її Ювілейна Книга, яка саме теж з'явилася. Та не про неї будемо тут говорити. Нас просто вражає інше видання СФУЖО, “НЕСКОРЕНА БЕРЕГІНЯ”, що її видання завершено минулого року в Україні. Про

неї не згадати – було б неможливо. І читати без зворушення – теж не було б можливо...

Видання це заплянувало СФУЖО ще у 1996 році у зв’язку із гаслом року: “Пам’ятаймо про українських жінок-політв’язнів”. Заплянована тоді, в рамках 7-го Конгресу СФУЖО, книга завершилася тільки саме до дати 8-го Конгресу, у нашому 2002-у. І бачучи розмір видання та ширину зібраного матеріалу, час, потрібний на її створення – зовсім не дивусє. І ще до того постала ця книга мурашиною працею аж цілої трійці редакторів: відомої правозахисниці й в’язня сумління, доктора Ніни Строкатої-Караванської, поетки, письменниці, перекладача і теж товаришки судьби своєї попередниці, політичного в’язня, Галини Гордасевич та врешті її сина, Богдана Гордасевича, який і завершив це діло. Дві перші редакторки, взявшися за це завдання з правдивим переконанням і запалом (вважаючи його справою своєї чести, як сказала одна із них), мусили не зі своєї ж волі, попрацювати передчасно з цим світом та своїм омріянним задумом. Та все ж робота, що, як видавалося, була неначе зловмисне оточена труднощами й перешкодами – знаходила завжди нових, охочих і належно підготованих продовжувачів. “Я умру, та діло не умре”, – сказала Леся Українка. Так сталося і тут...

До тих, хто вклав немалий і необхідний пай у справді достойний і естетичний вигляд книжки, треба зачислити обов’язково і мистця-графіка, теж покійного вже в міжчасі, Володимира Беднар-

ського. Він, ветеран Першої Української Дивізії “Галичина”, теж вважав свою мистецьку творчість одним із патріотичних обов’язків і багатством своїх праць створив своєрідну школу-стиль мистецького оформлення, насычену глибоким ідейним змістом. Така і ця його робота, – обкладинка – вповні відповідна змістові та підходові до теми цілої книжки.

Не постала б ця книга в першу чергу без щедрого меценатського дару пані Марії Негрич. Та, на щастя, світливий дух традицій Чикаленків і Симиренків живе ще й сьогодні, і ще й на поселеннях, де проживають українці.

Між своїми численними завданнями (їх хтось окреслив: “пепром і голкою, при катедрі і печі”) СФУЖО включає у програму своєї діяльності теж і видавання періодика-чвертьрічника “Українка в світі” та не одної вже досі книжки на теми не лише українського жіночого руху, в яких порушує усікі інші загально-українські проблеми (історія, Голодомор, Чорнобиль). Жінки – це ж органічна частка народу.

Книжка, що перед нами, присвячена збереженню пам’яті оцих українських жінок – жертв совєтського режиму. Назвали її “Берегинею”, за староукраїнською мітичною постаттю богині-охоронниці роду та його цінностей. А що жінки, згадані у цьому монументальному творі, були нескорені, це неважко вичитати із їх 115 біографій, уміщених на його сторінках. Вони, не менш тендітні й вразливі, як кожна інша жінка у світі, проходили найбільш вишукані невигоди, знущання й тортури і в жодному випадку не піддавалися, не ламалися, навіть перед обличчям смерти. Навпаки, робили все можливе й неможливе, щоб за гратами й дротами жити нормальним, повноцінним життям. Спілкувалися між собою, допомагали одна одній, шукали зв’язків із зовнішнім світом – “великою зоною”, з друзями-спів’язнями, піддержуючи їх на дусі. Співали, молилися, відзначували потайки, із нараженням на карі, релігійні й національні свята. Ну й, зрозуміло для українки, вишивали, творили красу, не раз просто феноменально винахідливими засобами. А якщо випадково вдалося їм щасливо пережити большевицькі “курорти” (звани так із “чорним гумором”), бралися вони із завзяттям нормальніх, не травмованих людей, за побудову нового життя: мистецьку творчість, студії, закладання сімей, виховання нових поколінь, а то й нанова за ту ж роботу, яка могла їх знов завести за грати. Щоправда, не одну таки й заводила...

Як сказано – зібрати 115 життєписів – гераклівська праця, а ще при обставинах, коли так багато документів пропали, чи остаються недоступні, коли нема вже так багато людей, які взяли зі собою в

могили найбагатші й неповторні свідчення... Та все ж вибір згаданих у “Берегині” геройн – особливо широкий та цікавий. Згадані тут і членки родів Старицьких, і навіть Косачів, і Грушевських, і Петлюр, і Бандерів, і заманеної большевиками в Україну, а потім поголовно ліквідованої родини Крушельницьких. Аж до ще живучих, як Ірина Калинець, чи герояня світу, Ірина Сеник та інші, добре всім відомі. Чи й ті, що їх імена зустрінуться багатьом уперше. Зворушує згадка про поетку-воїна УПА Марту Гай (Галину Голояд), яка відсвяткувавши свої вісімдесяті уродини, померла в Києві наприкінці грудня минулого року, в розгар літературної та публіцистичної праці. І власне зостається загадкою, чи вспіла вона ще побачити теплу згадку про себе в рецензованій книзі?

Треба відмітити, як особливу прикмету цієї книги, що вона багато ілюстрована відповідними світлинами, подає не лише сухі біографічні дані, зрештою завжди дуже докладні, але й спогади сучасників, вірші, чи уривки прозових творів згадуваних жінок, або присвячені їм твори інших поетів. У висліді читач не лише знайомиться із рядом імен, які не повинні бути чужими жодному українцеві (а українці – тим паче!), але й бачить зразу живих, повнокровних Людей із їх переживаннями, почуваннями, життєвою поставою, Людей – які мають реальне відношення до кожного, кого зустрінуть. Людей, які будучи не іншими від усіх, піднеслися до висоти надособових символів наших національних змагань і терпінь нових часів. Тих терпінь, які обосновують наші національні права на правдиву незалежність.

Хотілося б тільки, щоб ця книжка, створена такою кількістю зусиль і доброї волі стількох осіб, дійшла якнайширше до всіх, “кому це відати годиться”, до всіх сучасних спадкоємців та спадкоємниць поколінь “нескорених берегинь”. ■

ПОЖЕРТВИ

КАНАДА

Пресфонд: \$210: Ореста Муж;

\$100: Високопреосвященний Владика Кир Михайл Бзель;

\$80: Софія Петрашко;

\$50: Галина Блавацька;

\$30: Анна Бомбак, Ольга Курило, Михайло Бойчук, Стефанія Гарас, Ольга Даниляк, Н. Мартюк, Віра Вергановська, Анастазія Олексюк, Марія Шкамбара;

\$20: Корнелія Брикович, Александра Щур, Галина Сенишин, Марія Захаревич;

\$15: Юліянна Гробельська;

\$10: Оксана Микитюк, Марія Скорупська, Марія Геник-Березовська, Богдан Балицький, Марія Івашко, Ірина Гомонко, Любомира Брикович, Леонтіна Шумська, Український Читацький Клуб "Просвіта", Евгенія Барицька, Юлія Бєлак, Павліна Диркач, Марта Гавюк, Ширлі Сокульська, Евгенія Кандія, Катерина Опар, Павліна Літинська, Ева Кісик, Ширлі Лісовська, Іван Бойко, Емілія Симич, Александра Миндюк, Мілдред Кучер, Нел Філ, Галина Маніла-Бабінець, Люба Гук, Жан Михайлишин, Анна Чубата;

\$5: Марія Наконечна, Анна Чайковська.

АМЕРИКА (в американських доларах)

Пресфонд: \$5: Ірина Руснак.

АВСТРАЛІЯ

Пресфонд: \$20: В. Левінська.

Щира подяка жертводавцям !

НЕСКОРЕНА БЕРЕГИНА

**ЖЕРТВИ
МОСКОВСЬКОГО-
КОМУНІСТИЧНОГО
ТЕРОРУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Трагічні долі 115 жінок-героїнь, які
стали жертвами репресивної системи.
Великий формат, 280 сторінок.

Набувайте це цінне видання СФУЖО.
Ціна: \$25.00 (кан.), \$25.00 (амер.).

Книгу можна закупити в канцелярії СФУЖО

Адреса:

World Federation of Ukrainian Women's Organizations
2118A Bloor Street West, Suite 206
Toronto, Ontario, M6S 1M8
тел.: 416-762-2066

— або в українських книгарнях.